

Gezigten uit Neerland's West-Indien

<https://hdl.handle.net/1874/276258>

AB.
391

192. A. 49.
AB 391

GEZIGTEN

UIT

NEERLAND'S WEST-INDIEN,

NAAR DE NATUUR GETEEKEND, EN BESCHREVEN DOOR

G. W. C. VOORDUIN,

LUITENANT TER ZEE.

OP STEEN GEBRAGT DOOR

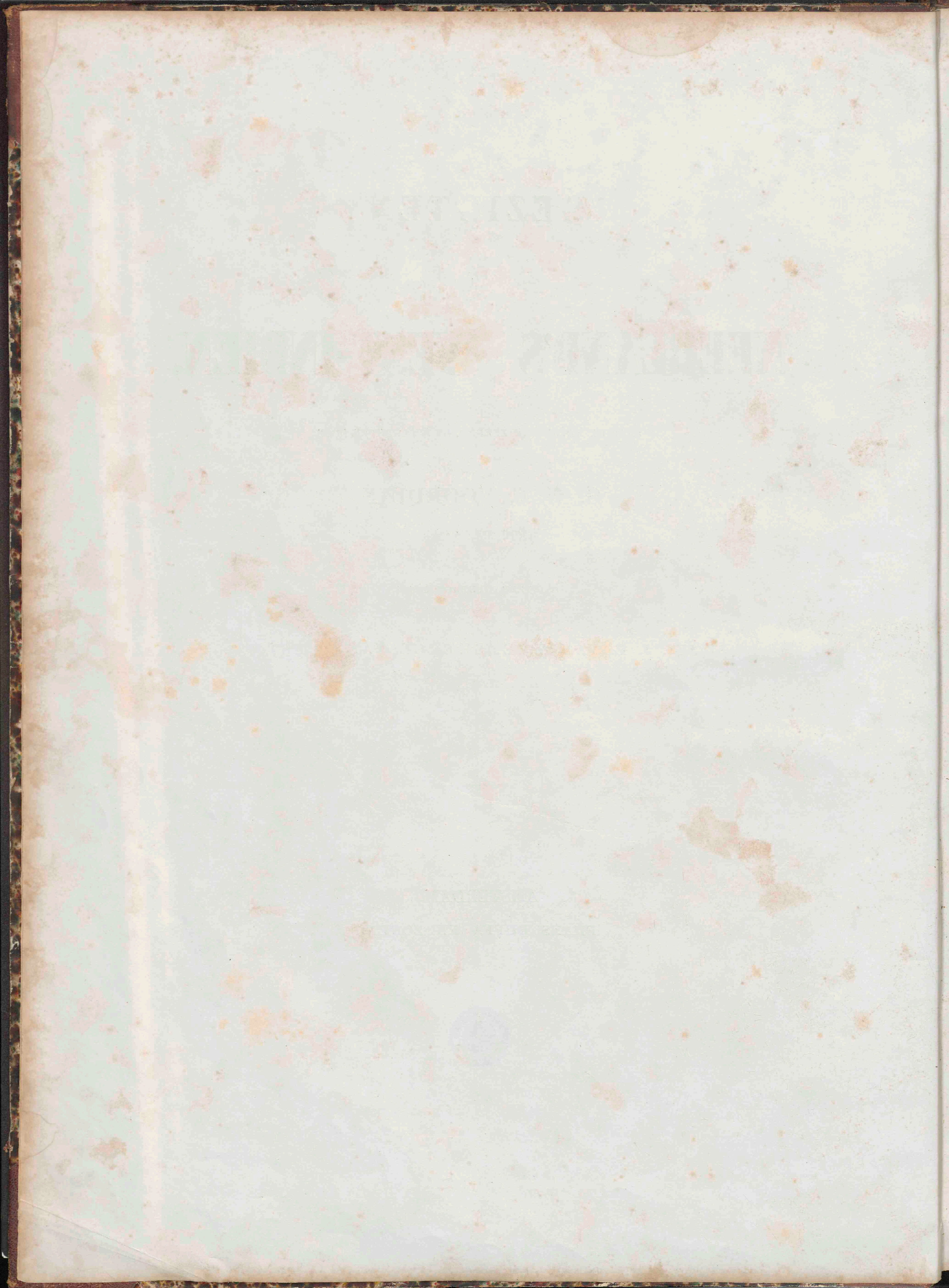
JHR. J. E. VAN HEEMSKERCK VAN BEEST,

OUD LUITENANT TER ZEE.

AMSTERDAM,

FRANS BUFFA EN ZONEN.

INLEIDING.

Gedurende een zesjarig verblijf in de West-Indië, maakte ik, op de plaats zelve, afteekeningen van de Nederlandsche Bezittingen in die Gewesten. Aangemoedigd door het gunstig oordeel, vooral omtrent de naauwkeurigheid mijner voorstelling, voldeed ik aan het verzoek, om mijne teekeningen voor den druk af te staan. De belangstelling hier te Lande, vooral in den laatsten tijd, ook in onze West-Indische Koloniën opgewekt en meer en meer verlevendigd, en de beschouwing, dat er, in de jongste jaren, schier geene afbeeldingen van die Gewesten in het openbaar verschenen, deden mij te eerder hiertoe besluiten.

Bij mijne teekeningen voegde ik ook eenige kaarten, de ligging onzer West-Indische Bezittingen aanduidende.

Ten einde mijne voorstelling van deze, voor velen in het Vaderland onbekende streken, te verduidelijken, voegde ik bij iedere afteekening eene korte plaatsbeschrijving. Ik vermeldde daarin niet alleen eenige plaatselijke bijzonderheden, maar tevens eenige historische herinneringen. Aanteekeningen in mijn dagboek, maar vooral het lezen van geschriften over onze West-Indische Bezittingen, gaven mij daartoe ruime stof. Voor zooveel de Kolonie *Suriname* betreft, maakte ik gebruik van de voornaamste werken, vermeld in de Bibliographie door Jonkheer C. A. VAN SYPESTEYN geleverd in Bijdrage VI van zijne *Beschrijving van Suriname*, vervolgd in den *Almanak voor de Nederlandsche West-Indische Koloniën*, voor het jaar 1859, blz. 217—225. Ik meende op die wijze eenige meerdere belangstelling voor hetgeen ik afteekende, op te wekken, en het bezigtigen van mijnen arbeid te veraangenamen.

Om mijne historische aanteekeningen te verduidelijken, doe ik hier, in weinige trekken, de geschiedenis der Kolonie *Suriname* voorafgaan.

Deze zoo uitnemend vruchtbare landstreek is een gedeelte van de Noord-Oostelijke kust van Zuid-Amerika, begrepen tusschen de *Amazone-* en *Orinoco-rivieren*, onder den naam van *Guyana* bekend. Het gedeelte van *Guyana*, dat aan Nederland toebehoort, wordt *Nederlandsch Guyana* of *Suriname* genoemd.

Deze kust zou reeds zeer vroeg, zelfs door COLUMBUS en zijne togtgenooten, bezocht zijn. Eerst eene eeuw later vindt men echter van de eerste vestiging van Europeanen gewag gemaakt, en niet vóór het begin der 17de eeuw, van eene bepaaldelijk aldaar gestichte Kolonie.

Vooral sedert de oprigting der West-Indische Compagnie (3 Junij 1621), was er, tusschen de kusten van Zuid-Amerika en de Nederlanden, eene drukke scheepvaart, die zich telkens meer en meer heeft uitgebreid. Deze West-Indische Compagnie werd telkens op nieuw voor 25 jaren geëtrooijerd. Zij werd in 1791, bij Besluit der Algemeene Staten, ontbonden.

De voornaamste nederzettingen hadden aan de rivier de *Suriname* plaats. Reeds in 1630 zouden de Engelschen, omstreeks vijf mijlen opwaarts, waar nu de plantaadje *Waterland* ligt, het fort *Thorarica* hebben gesticht, en, omstreeks 1640, bij een Indiaansch dorp, ter plaatse waar nu de stad *Paramaribo* is gelegen, door de Franschen, destijds uit *Cayenne* verdreven, eene sterkte zijn aangelegd, thans het fort *Zeelandia*.

In 1662 werd de kolonie *Suriname* door KAREL II, Koning van Engeland, in vollen eigendom geschonken aan Sir FRANCIS WILLOUGHBY, Graaf van *Parham*. Naar dezen zou de stad *Paramaribo* (oorspronkelijk: *Parham-ibo* — perk, bloementuin, woonplaats van PARHAM) zijn genocmd.

In Februarij 1667 werd de kolonie door de Zeeuwen, onder den Kommandeur ABRAHAM KRIJNSSEN, op de Engelschen veroverd; doch door dezen, reeds in October van dat zelfde jaar, op last van WILLOUGHBY, door den Vlootvoogd HERMANS hernomen.

Volgens de bepalingen van den vrede van Breda (31 Julij 1667), werd het bezit der Kolonie *Suriname* aan de Nederlanders gewaarborgd, en, na vele moeilijkheden, nog in dat jaar, door KRIJNSSEN overgenomen.

Oneenigheden, ontstaan tusschen de Algemeene Staten en de Staten van *Zeeland*, betrekkelijk den eigendom der Kolonie en het gezag daarover, werden (29 Januarij 1672) uit den weg geruimd door eene overeenkomst, krachtens welke de eigendom der Kolonie aan de Provincie *Zeeland*, doch het oppergezag daarover, onder verplichting om voor de verdediging te zorgen, aan de Staten-Generaal werd toegekend.

De Staten van *Zeeland* hadden echter met vele moeilijkheden te kampen, vooral met betrekking tot de verdediging tegen de aanvallen van de toen nog zeer vijandige Indianen, — de oorspronkelijke bewoners dezer kusten. De geheele Kolonie werd, dien ten gevolge, door *Zeeland* (6 Junij 1682) aan de West-Indische Compagnie, voor eene som van f 260,000 afgestaan.

Deze ontwaarde echter spoedig al het bezwaar, dat het onderhoud der Kolonie opleverde, en verkocht de Kolonie voor twee derden. Een derde werd door de stad *Amsterdam* aangekocht en een derde door CORNELIS VAN AERSSSEN, Marquis van *Châtillon*, Heer van *Sommelsdijk*, *Plaat*, *Bommel*, *Spijk*, enz. Laatstgenoemde verbond zich om zelf als Gouverneur van *Suriname* op te treden.

Deze drie eigenaren hadden (21 Mei 1683) eene overeenkomst gesloten, en zich als *Societeit* gevestigd. Zij werd door de Algemeene Staten (5 October 1686) erkend, onder den naam van *Geëtrooijerde Societeit van Suriname*. Deze werd bestuurd door een kollegie van Directeuren, gevestigd te *Amsterdam*, en is in stand gebleven tot in 1799, toen de Kolonie bij verdrag aan de Engelschen overging.

Den 27sten Februarij 1816 werd de Kolonie, ten gevolge der gezegende omwenteling van 1813, door den Gouverneur-Generaal VAN PANHUY, van de Engelschen overgenomen, en is sedert dat tijdstip eene Nederlandsche Bezitting.

De bevolking der Kolonie *Suriname* bestaat uit Europeanen en Afrikanen en hunne afstammelingen, en wordt verdeeld in *vrijen* en *slaven*.

Sedert de afschaffing van den slaven-handel (1818), ondergaat de slavenbevolking ieder jaar eene merkbare vermindering. Jaarlijks hebben ruim 300 vrijgevingen plaats.

De geheele bevolking der Kolonie wordt thans begroot op ruim 52000 zielen, waaronder nagenoeg 38000 slaven en 14000 vrijen.

Deze laatsten wonen grootendeels in de stad *Paramaribo*. De gedurige afwisseling der bevolking van die stad, maakt eene juiste volkstelling moeilijk; het getal bewoners kan, bij benadering, op 17000 geschat worden, waaronder 12000 vrijen en 5000 slaven.

Onder de bevolking der Kolonie zijn echter hier niet geteld de *Boschnegers*, wier aantal op 8000 wordt geschat, en evenmin de *Indianen* of oorspronkelijke bewoners dezer landen, door de toenemende Europeesche nederzettingen meer en meer teruggedrongen, en wier aantal omstreeks 1000 zou bedragen. In eene der volgende afleveringen, waarin ik hunne kampen hoop voor te stellen, zal over beiden gesproken worden.

De *Moravische* broeders of *Hernkutters*, hebben zeer veel bijgedragen om het Christendom onder de slavenbevolking voort te planten. Ruim 24000 slaven behooren tot hunne gemeente, ongeveer 8000 tot de Roomsche-Katholieke kerk.

Aangaande de Eilanden, deel uitmakende van de Nederlandsche Bezittingen in de West-Indië, hunne geschiedenis, plaatselijke bijzonderheden en bevolking, hoop ik, bij volgende afleveringen, waarin die Eilanden worden voorgesteld, afzonderlijk te spreken.

Ook voor dezen mijnen arbeid, roep ik de toegevendheid van het publiek, met bescheiden aandrang in.

DE KAART VAN SURINAME.

De gedaante van *Nederlandsch Guyana* of *Suriname*, is die van een langwerpige vierkant, zich uitstreckende van 54° tot 57° Westerlengte van *Greenwich* en van 6° tot 2° Noorderbreedte, — ten Noorden bespoeld door den Atlantischen Oceaan, ten Westen door de *Corantijnrivier* van *Britsch Guyana*, en (zoo als het er algemeen voor wordt gehouden) ten Oosten door de *Marowijnrivier* van *Fransch Guyana* of *Cayenne* gescheiden. Ten Zuiden zou het *Tumucumaquegebergte*, waaruit de hoofdrievieren van *Suriname* gezegd worden haren oorsprong te hebben, de Kolonie begrenzen; dit gebergte is op driemaal grooteren afstand van de kust gelegen, dan ooit door eenen Europeaan in de binnenlanden is doorgedrongen.

Het bebouwde gedeelte der Kolonie is begrensd door de meest Zuidelijk, op omstreeks 5° Noorderbreedte, gelegen plantaadje *Victoria*, en deze breedte, parallel als eene Zuidelijke grenslijn aannemende, zoude het eene oppervlakte van ongeveer 700 vierkante geographische mijlen beslaan; eene oppervlakte, grooter dan die van het Koninkrijk der Nederlanden in Europa.

Schilderachtig is het aanzien van het binnenland. Naar waarheid wordt deze Kolonie beschreven als „eene der heerlijkste volkplantingen, — een meesterstuk van „menschelijke vlijt, eene wijduitgestrekte vlakte, overdekt door bloeiende plantaadjen, — „met een zacht groen gekleurd, — aan de eene zijde de blauwe golven van den Oceaan, aan „de andere zijde een donker behangsel van ondoordringbare wouden, — een groote tuin, „op de zee en de wildernissen veroverd, doorsneden met gegravene en door dijken begrensde „waterleidingen, met kanalen en prachtige waterwegen door de natuur gevormd, — iedere „woning een klein dorp gelijkende; — met één woord, in een betrekkelijk klein bestek, de „bekerlijkheden der vlijtigste cultuur, met de onvertreffelijke schoonheden eener woeste „natuur vereenigende.”

Is Nederland in Europa, door de onvormoede vlijt der bewoners, aan de zee en aan de stroomden ontwoekerd, — een Vaderland, geschapen door ongeloofelijke krachtsinspanning en onmetelijke opofferingen, — hetzelfde kan van *Suriname* worden gezegd, en geldt ook hier de opmerking, dat de nederzettingen van de onzen vooral dáár plaats vonden, waar de kolonist het meest met de gesteldheid van den bodem had te worstelen. Ook hier schiep de Nederlander zich een nieuw Vaderland. En niet alleen dit, — het gedurig kampen tegen de oorspronkelijke bewoners dezer gewesten, later de onophoudelijke strijd met de oproerige negerslaven, — maken dit zoo uitstekend rijk land, eene voorwaar zeer duur gekochte bezitting, overwaardig der belangstelling van de Nederlandsche Natie en van hare Hooge Regering.

Al aanstonds valt het, bij de inzage der kaart, in het oog, hoe *Suriname* door onderscheidene meestal aanzienlijke rivieren, in verschillende rigtingen wordt doorsneden. Zij behooren tot de merkwaardigheden van dit Gewest, en zijn daarvoor even zoovele bronnen van welvaart en vruchtbaarheid. Als uitmuntende waterwegen, bevorderen zij op uitstekende wijze het onderling verkeer en den afvoer der producten; — voor de besproeiing der landen leveren zij overvloed van water, en ontvangen, als boezems, het overtollige; door haar werden zoowel dorre landstreken als moerassen, in vruchtbaar land herschapen. Aan die rivieren liggen bijna al de plantaadjen, zoo als deze, in kleur, op de kaart aangegeven zijn.

Hare oevers zijn, even als de kustlanden, waar deze niet bebouwd zijn, moerassig en veelal met ondoordringbare bosschen bedekt. Meer opwaarts is de bodem hoger, en vormen die rivieren vele en daaronder allerfraaiste watervallen. Een woord over de voornaamste en meest bezochte rivieren van *Suriname*.

De *Suriname-rivier*, waaraan, 5 mijlen van de monding, de hoofdplaats *Paramaribo* ligt, schijnt het eerst bezocht te zijn. Aan hare oevers werden, volgens eenige berigten, door de Engelschen, ongeveer 25 mijlen landwaarts in, de eerste plantaadjen aangelegd. Deze hadden van de inboorlingen veel te lijden; verscheidene dier plantaadjen werden door hen afgeloopen en verwoest.

De eerste hoofdplaats (het reeds vroeger vermelde *Thorarica* of *Santo-Bridges*) was nabij de *Bannisterkreek* (thans als de doorsnede naar de *Para* bekend) gelegen, een stadje van een honderdtal huizen met eene kapel. Nog meer opwaarts werd later door de Nederlanders, nabij de *Siparipabokreek*, een dorp met eene kerk gesticht, de *Zandpunt* geheeten, waarvoor destijds ook de schepen in de rivier ten anker lagen. Drie mijlen Zuidelijker ligt, op hooger zandgrond, de *Joden-Savanna*.

In 1684 vestigden zich eenige aanhangers van de sekte der *Labadisten*, op eene nog hooger gelegen plantaadje, door hen *Providence* genoemd; deze nederzetting ging spoedig te niet. Niet ver van daar bevindt zich de plantaadje *Auka*, alwaar in 1761 een vrede met eenen stam van Boschnegers (hiernaar *Aukaners* genoemd) werd gesloten.

De togten tegen de Boschnegers ondernomen, gaven de aanleiding tot het bezoeken der hooger opwaarts gelegen landen, door de *Suriname-rivier* bespoeld. Hunne kampen waren echter uiterst moeilijk te bereiken. Ondoordringbare bosschen en een bergachtig terrein waren voor de wegloopers schier ongenaakbare schuilplaatsen; terwijl door de menigvuldige watervallen (waaronder er werden aangetroffen van 60 tot 70 voeten val) het opvaren belemmerd en ten slotte geheel gestuit werd. Dagen reizens, onder de grootste vermoeijenissen en ontberingen, werden vereischt om hunne veelal wijd uit elkander gelegen dorpen te bereiken.

Op oude kaarten vindt men de rivieren de *Commewijne* en de *Cottica* veel hooger op, dan thans, met plantaadjen aan de oevers bezet. Zij werden verlaten voor lager aan de rivier gelegen vruchtbaarder gronden. — Ten tijde dat de Engelschen hunne plantaadjen zoo diep landwaarts in, langs de *Suriname-rivier*, aanlegden, zouden zich ook eenige Nederlanders (in de berigten van dien tijd *Flamands* genoemd) aan de *Commewijne* gevestigd hebben. Met de Indianen leefden zij, zoo het schijnt, in vriendschap en dreven met hen handel in letterhout. Aan de zamenvloeiing dier beide rivieren werd het fort *Sommelsdijk* gesticht. De wallen zijn er nog in wezen, en, hoewel daarna verlaten, werd het, kortelings geleden, weder de zetel van eenen militairen hoofdstad.

De *Marowijne* (de Oostelijke grens der Kolonie) is eene schoone rivier, bij hare monding ruim 2 mijlen breed. Opvarende stuit men echter reeds op 15 mijlen, op ondiepten, klippen en watervallen. Op eene mijl van de monding, aan den Westelijken oever, ligt de post *Prins Willem Frederik Hendrik*; veel hooger op, de post *Armina*, genoemd naar den waterval van dien naam; beiden werden in 1841 verlaten. Aan denzelfden oever werden nog de houtvellingen *Albina* en *Montecatini's oord* aangelegd, waarvan de laatste echter weder verlaten werd. Aan den tegenover gelegen oever is eene vestiging der Fransche bannelingen. Op beide oevers bevinden zich nog onderscheidene Indiaansche kampen.

De breede *Corantijn-rivier* (de Westelijke grens der Kolonie) heeft alleen aan den oever op Engelsch grondgebied, eenige weinige in cultuur zijnde plantaadjen; aan de Nederlandsche zijde is de oever, even als de onbebouwde oevers van al de Surinaamsche rivieren, met bosschen bedekt en vormt een laag, moerassig land, vroeger het toevlugts-oord der *Carabische Indianen*. Digt bij de monding van de *Corantijn*, stort zich daarin de *Nickerie-rivier* uit. Nabij *Nickeriepunt* ligt de daarnaar genoemde post of *Nieuw-Notterdam*. Hier werden vele plantaadjen aangelegd, even als langs de zee-kust, meer beoosten bij de *Coroniekreek*. Deze laatsten vormen het district *Coronie*.

Verder verdienen nog te worden vermeld de *Saramacca* en de *Coppename rivieren*; zij vereenigen zich bij hare monding in zee. Hoewel zeer bevaarbaar, zijn hare oevers weinig bebouwd. Van haren verderen loop opwaarts en van haren oorsprong is tot dus ver weinig bekend.

Aan de *Saramacca* vindt men den vroegeren militairen post *Groningen*, waar, vóór eenige jaren, eene kolonisatie van Nederlandsche boeren beproefd is. Digt bij de monding is de Gouvernements plantaadje *Catharina Sophia* gelegen.

Aan de *Coppename*, eene mijl van de monding, ligt het etablissement voor de melaatschen, *Batavia*.

P L A A T I.

GEZICHTEN OP PLANTAADJEN AAN DE RIVIER DE SURINAME.

Het opzoeken van de rivier de *Suriname*, heeft eigenaardige moeilijkheden. De eentoonig lage kust, zoo als zij zich uit zee voordoet, geeft geene verkenningpunten. Een bestendige passaat-wind en de sterk loopende Westelijke stroomen maken het noodzakelijk eene boven-winds gelegen plaats te verkennen, om daarna, langs de kust, zich nagenoeg Oost en West strekkende, op het lood en alsdan op meerdere verkenningen, de rivier aan te doen. Vooral voor diepgaande schepen wordt het binnenloopen zeer bemoeijelijkt door de vernitstekende modderbanken.

Langs een vuurschip, 2½ Duitsche mijl benoorden de kust, en verdere tonnen, zeilt men de door de rivier gevormde geul binnen. Aan den regter oever ontwaart men het eerst *Braamspunt* (oorspronkelijk *Parhamspunt*) en de daar gelegen zandige strandvlakte. In vroeger jaren stond hier eene redoute. Om de bestendige afspoelingen van dien hoek, werd zij eerst verplaatst, later geheel verlaten.

In Zuid-Oostelijke rigting volgt men nu het eerste gedeelte der rivier. Bij hare uitmonding in den Noorder-Atlantischen Oceaan, is zij zeer breed. De beide oevers, rijk met bosschen bedekt, het kalme water, het overtrekkende schoone gevogelte, de aangename geur van het land, — dit alles levert, vooral na eene volbragte zeereis, een schoon geheel op. Men passeert nu de *Jonkermanskreek*, in de rivier uitstroomende, en de eerste groote suikerplantaadje *Resolutie*.

Schooner wordt de rivier op anderhalve mijl van *Braamspunt*, waar zich de breede rivier de *Commevijne* in de *Suriname-rivier* uitstort. Beide de oevers der *Commevijne*, met vele daaraan gelegen plantaadjen, de wit geschilderde woonhuizen, en verdere gebouwen te midden der altijd groenende bosschen, leveren een verrukkend gezicht op.

De eerste plantaadjen werden in de hoogere landen aangelegd, voornamelijk aan de rivieren de *Suriname*, de *Boven-Commevijne* en de *Cottica*. De cultuur bepaalde zich toen hoofdzakelijk tot de tabakspant, terwijl ook letter- en ander hout uit de met edele houtsoorten zoo rijk begaafde bosschen, werd gekapt. De Engelschen, die zich later in *Suriname* vestigden, legden op de daarvoor meer geschikte, lage alluviale kustlanden, suikerplantaadjen aan, en wel langs de boorden van de meest bokende en bevaarbare rivier de *Suriname*. In 1720 en 1721 schijnt de eerste koffij, en in 1752 de eerste katoen in *Suriname* te zijn aangekweekt. Er zijn thans nog ruim 250 plantaadjen in bewerking, waarvan nagenoeg 90 suikerplantaadjen.

Aan de zamenvloeiing van de *Commevijne* en de *Suriname* werd, in 1734 en volgende jaren, het fort *Nieuw-Amsterdam*, en aan de tegenovergestelde oevers de nu verlaten redouten *Purmerend* en *Leyden* aangelegd.

De *Suriname-rivier* buigt zich hier langzaam om. Langs het fort *Nieuw-Amsterdam*, van waar de schepen uit zee het eerst geseind worden, zeilt men verder, digt langs de daarop volgende, aan den regter oever gelegen plantaadjen *Voorburg*, *Suzanna's-daal*, *Lust en Rust*, *Dordrecht* en *Jagtlust*, terwijl tevens ook aan den linker oever eenige plantaadjen zichtbaar worden.

Nevensgaande plaat stelt voor de suiker-plantaadje *Suzanna's-daal* en de koffij-plantaadje *Jagtlust*. Digt langs deze plantaadjen, in de bogt der rivier, waar deze zich meer Zuid-Westelijk vervolgt, ontbloot zich al meer en meer voor het oog de stad *Paramaribo* met de aldaar ter reede liggende schepen.

Op *Suzanna's-daal* wordt de molen, even als op de meeste andere suiker-plantaadjen, door eene stoommachine gedreven. Eenige zijn nog voorzien van watermolens. Het water wordt met den vloed in bassins binnengelaten en afgesloten; met de eb uitgelaten, wordt er het groote scheprad, en daardoor de molen in beweging gebracht. De buitengewoon hooge schoorsteen op *Suzanna's-daal*, het schilderachtig gelegen woonhuis, de bijgebouwen, te midden der suikerrietvelden, maken deze plantaadje tot de meest eigenaardige in deze streken.

De suikerbereiding laat zich in korte woorden dus beschrijven: het suikerriet, tusschen de twaalf en achttien maanden oud, wordt gekapt en in den molen tusschen drie cylindervormige rollen uitgeperst. Het uitgeperste sap (de *lika*) wordt onmiddellijk in groote ketels gekookt, en door bijvoeging van ongebluschte kalk en onophoudelijk afschuimen, gezuiverd. Het verdikte sap kristalliseert zich door verkoeling tot suiker, die in vaten, ter afschepping, wordt overgeschept. Het dááruit vloeiend vocht wordt verzameld, en geeft de *melassie*, die veelal naar Amerika wordt uitgevoerd. Het afgeschepte schuim wordt tot gisten gebracht, en daarvan de *dram*, en, bij verdere overhaling, de *rhum* gedistilleerd. Het uitgeperste riet (*tras*) wordt in de trasloodsen gebracht, aldaar gedroogd, en later als brandstof onder de suikerpannen en distilleerketels gebezigd.

Bij de eerste aankomst der Portugesche emigranten van het eiland *Madera*, nu eenige jaren geleden, werden op *Suzanna's-daal*, even als op eenige andere plantaadjen, eenige van dezen als arbeiders gehuurd. Zij bewoonden, afgezonderd van de slavenmagt, het gebouw aan den molen grenzende, op de plaat zichtbaar, terwijl aan de andere zijde de fabriek en de afzonderlijke trasloodsen gezien werden.

Langs de plantaadje *Jagtlust* zeilende, valt het eerst de groote koffijloods in het oog. Rondom of naast dergelijke koffijloodsen vindt men een vierkant, met plavuizen bevoerd veld. Hierop wordt de koffijvrucht, na geplukt te zijn, uitgelegd en gedroogd, om in de koffijloods de sortering en de nalezing te ondergaan.

Op die koffijloods volgen, op de plaat, het woonhuis, het hospitaal en de timmerloods, eindelijk de seinpaal, juist in de bogt der rivier gelegen, waardoor de seinen van het voor *Paramaribo* verborgen fort *Nieuw-Amsterdam*, naar het fort *Zeelandia* worden overgebracht. In de nabijheid van het woonhuis ziet men eenen boom van eene zonderlinge gedaante, met bijna horizontaal uitgegroeide takken, de *kankantree* of *cottontree* (zijde-katoenboom) genaamd. Hij is voor de negers een voorwerp van godsdienstige vereering. In de bosschen worden die boomen veelal afgezonderd van ander boomgewas, en bewaakt. Onder deze viereen de nog Heidensche negers hunne eigenaardige godsdienstoefeningen. Sommigen beweren, dat het gebruik van het katoen van dien boom de zoogenaamde *bousi*-ziekte (de melaatschheid), ook oogontstekingen zou veroorzaken.

Iets verder, in het bosch van *Meerzorg*, staat een dergelijke boom. Op eenen wandelrid werd mij met ernst ontraden, het pad dat derwaarts geleidde, in te slaan. Even ongaarne als de negers den Europeaan in de nabijheid van dien geheiligden boom zien, even zoo min zouden zij den last volbrengen om dien in het allerminst te benadeelen. Toen, niet zeer lang geleden, van den op de plaat voorgestelden boom een tak was afgebroken, die den weg versperde, kostte het den eigenaar van *Jagtlust* niet weinig moeite, dit beletsel uit den weg te doen ruimen. De gansche slavenmagt der plantaadje kwam er aan te pas; — mannen, vrouwen en kinderen bragten den afgebroken tak naar de rivierzijde; — ieder hield dien, tot op het laatst toe, al ware het slechts aan een enkel blaadje, vast.

P L A A T II.

HET FORT ZEELANDIA.

Dit fort werd, waarschijnlijk in 1640, gesticht door de Franschen. Het werd later vergroot door de Engelschen, even als door de onzen, en onderging, door herhaalde verbouwingen, zoovele veranderingen, dat het thans een vreemdsoortig geheel uitmaakt.

Het is gelegen op eenen uitstekenden hoek boven de *Sommeldijkskreek*, waarlangs een sterke stroom loopt, en werd aangelegd om zoowel de stad *Paramaribo* voor eenen binnenzeilenden vijand te beschermen, als om de toenmaals vijandige Inlanders in bedwang te houden.

Aanvankelijk bestond het uit eenen van klipsteen gebouwen vijfhoek, voorzien van twee batterijen. Later werden er grachten om gegraven en aardenwerken aangebracht, en daar binnen kazernen, officierswoningen en magazijnen gebouwd.

Thans vertoont het fort zich als een, door vier steenen gebouwen en eenen met eene poort voorzienen muur, gevormden vijfhoek. Die steenen gebouwen dienen voor magazijnen en gevangnissen, waarvan de getraliede vensters op het binnenplein uitzien.

Vroeger werden binnen dit fort de slaven met de tuchtiging door den *spaanischen bok* gestraft. Thans geschieden de lijfstraffen, aan de slaven door den Procureur-Generaal opgelegd, aan het Piket van Justitie in de Gravenstraat.

Op het onregelmatige plein binnen de aarden wallen rondom het steenen fort, liggen onderscheiden grafsteden, met zerken gedekt.

De in 1688 door zijne oproerige soldaten vermoorde Gouverneur VAN AERSEN VAN SOMMELSDIJK, en de in 1715 overleden Gouverneur DE GOIJER vonden, onder meerderen, hier hunne laatste rustplaats.

Daar achter, tot tegen de *Sommeldijkskreek*, liggen de keukens, de kantine, de smederij en andere Landsgebouwen.

Aan de overzijde van genoemde kreek liggen de koloniale en de marine-magazijnen.

Meermalen was het fort *Zeelandia* het tooneel van eenen hevigen strijd. Den 28sten Februarij 1667, zeilden drie Zeeuwsche oorlogschepen, onder bevel van ABRAHAM KRIJNSSSEN, de *Suriname-rivier* op. Om het fort bij verrassing in te nemen, voerde het smaldeel de Engelsche vlag. Onbekendheid met de seinen, bij de Engelschen in gebruik, deed echter spoedig die krijgslist ontdekken, waarop uit het fort onmiddellijk op den vijand het vuur werd geopend. De Zeeuwen deden nu eene landing, tastten de, naar het scheen, slecht voorziene sterkte van de landzijde aan, en wel met dit gevolg, dat zij bij verdrag overging. Te vergeefs rukte, eenige uren later, eene magt van omstreeks 600 man, door de Engelschen van de plantaadjen op de been gebracht, ter hulpe aan. Het fort ontving toen zijnen tegenwoordigen naam: *Zeelandia*.

Bij zijn vertrek uit de Kolonie liet KRIJNSSSEN, onder bevel van den Kapitein MAURITS DE RAMA, eene bezetting achter van 120 man en 15 stukken geschut.

Niet lang bleef het fort, en daarmede de Kolonie, in het bezit der Nederlanders. Reeds den 17^{den} October van hetzelfde jaar 1667, zeilde, op last van WILLOUGHBY, de Engelsche bevelhebber JOHN HERMANS de rivier op. Zijne magt bestond uit zeven oorlogschepen, twee kitsen en eene lange bark, met 1200 man troepen.

Heldhaftig was de verdediging van het fort *Zeelandia*. Niet minder dan 54 man der bezetting (waaronder de Ridder DE LEZY, de gevlugte Gouverneur van *Cayenne*, en nog eenige Franschen) sneuvelden of werden gekwetst; negen kanonnen werden onbruikbaar; borstwering en stormpalen werden omvergeschoten, en in den wal eene bres gemaakt ter breedte dat wel tien man naast elkander er konden doorgaan.

Tot het uiterste gebracht, raadpleegde de krijgsraad over eene kapitulatie, toen de Engelschen onverhoeds de door verraad geopende poort binnen stormden. De bezetting

werd nu krijgsgevangen verklaard en door de Engelschen medegevoerd, even als eene groote waarde aan slaven en goederen. Verschillende plantaadjen, tot vier mijlen hooger aan de rivier gelegen, werden geplunderd en verwoest.

Kort daarna, ten gevolge van den vrede van Breda, reeds den 31sten Julij 1667 gesloten, kwam de sterkte en daarmee de Kolonie weder in handen der onzen, en werd het gepleegde onrecht alzoo hersteld; het gebeurde had, na het sluiten van den vrede, plaats gevonden.

De Heer VAN AERSEN VAN SOMMELSDIJK, in 1683 aldaar als Gouverneur opgetreden, heeft belangrijke werken ter beveiliging van *Suriname* doen aanleggen.

De meer en meer vijandige gezindheid der Indianen, vooral van den stam der *Cariben*, maakte nieuwe versterkingen in het binnenland noodzakelijk. Op last van dien Gouverneur werden in 1685 twee nieuwe forten gebouwd, het eene aan de monding van de *Parakreek*, waar zij zich in de *Suriname-rivier* uitstort, het andere aan de zamenvloeiing van de *Cottica* en de *Commerijne*. Het laatstgenoemde droeg aanvankelijk den naam van *Cottica*, later dien van *Sommelsdyk*. Beide forten zijn later verlaten; van het laatste zijn alleen de wallen nog zichtbaar. VAN AERSEN deed die werken grotendeels door het garnizoen uitvoeren. Het bestond uit eene ongebonden bende, zamengeraapt zelfs uit de tuchthuizen en uit bannelingen. Op den 19^{den} Julij 1688 brak onder hen een opstand uit, waarbij VAN AERSEN op eene gruwelijke wijze werd vermoord, en de kommandant van het garnizoen VERBOOM zoodanig gekwetst, dat hij weinige dagen daarna aan zijne bekomen wonden overleed.

De oproerlingen vermeesterden nu het fort *Zeelandia* en twee op de rivier liggende schepen en de mond- en krijgsbehoefden, in de magazijnen voorhanden. Zij zelve begroeven den door hen vermoorden Gouverneur met militaire oerbewijzingen binnen het fort.

Met de rebellen, nu meesters van de sterkte en daarmee van de Kolonie, sloot de Raad van Politie der Kolonie te *Paramaribo* een verdrag, waarbij hen kwijtschelding van straf werd toegezegd. Later werden echter de belhamels door hunne eigene kameraden uitgeleverd, en ondergingen (3 Augustus 1688), in spijt van het door den nood afgedwongen verdrag, hunne welverdiende straf; drie hunner werden geradbraakt, en acht opgehangen.

Den 8ten, 9^{den} en 10^{den} Mei van het jaar 1689 had het fort *Zeelandia* eenen aanval te weerstaan van eene Fransche vloot, ter sterkte van negen oorlogschepen en een bombardeergaljoot, onder bevel van den Admiraal DU CASSE. Alleen door het galjoot werden, in den avond van den 10^{den} Mei, niet minder dan 150 bommen geworpen. De schade aan het fort zelf toegebracht, was gelukkig van weinig beteekenis. De bezetting telde omstreeks 50 gekwetsten. Bij de manhafte verdediging van het fort *Zeelandia* onderscheidde zich vooral de zoon van den vermoorden Gouverneur VAN AERSEN, FRANÇOIS VAN AERSEN, Heer van CHÂTILLON, toen Luitenant ter Zee, in 1712 Vice-Admiraal; hij zelf bediende een der stukken met zijnen kamerdienaar, en werd daarbij ernstig verwond. Ontredderd en met zwaar verlies deinsde het Fransche smaldeel af.

Beter slaagde de aanval eener Fransche vloot van negen oorlogschepen van 74—86, van twee van 8—6 stukken, en omstreeks 30 kleinere vaartuigen, met 3000 man landings-troepen, die onder bevel van den Admiraal CASSARD, den 8ten October 1712 de rivier opzeilde. De wederstand door het fort *Zeelandia* geboden, was zoodanig, dat de schepen afhielden. De Franschen deden toen eene landing, en vestigden zich op de plantaadje *Meerzorg*, over *Paramaribo* gelogen. Van hier wierpen zij hunne bommen in de stad en op het fort, en dwongen daardoor een verdrag af, waarbij aan de ingezetenen eene zóó geduchte brandschatting werd opgelegd, dat de Kolonie, nog jaren daarna, er onder gebukt heeft gegaan.

Vooraf deze laatste aanval deed op eene betere versterking bedacht zijn. In 1734 werd het fort *Nieuw-Amsterdam*, en later nog twee redouten daar tegenover gelegen, aangelegd. De Kolonie had echter verder geene aanvallen te verduren. Bij verdrag ging het fort met de Kolonie, in 1799 aan de Engelschen over.

Het garnizoen der Kolonie, ter sterkte van omstreeks 700 man, bestaat thans gewoonlijk uit drie compagniën jagers met den staf, en eene compagnie artillerie. Het bezet de forten *Zeelandia*, *Nieuw-Amsterdam* en eenige andere posten aan de rivieren.

P L A A T III.

HET GOVERNEMENTSHUIS.

Tusschen het fort *Zeelandia* en de stad *Paramaribo* bevindt zich het uitgestrekte *Gouvernementsplein*. Het is met gras begroeid, en wordt door onderscheidene paden doorsneden. Het levert eene uitstekende exercitie- en parade-plaats op. Iederen zondag namiddag laat zich het muzikkorps van het garnizoen daar hooren.

Eene schoone breede laan van zware tamarinde-boomen begrenst dit plein aan de Noord-Oostzijde. In het midden van deze laan ligt het Gouvernementshuis, en schilderachtig komt dit fraaie gebouw tegen het zware geboomte uit. Aan de waterzijde is het plein met palmboomen beplant. In gemelde laan, de *Tamarinde-laan* genoemd, had op den 19^{den} Julij 1688 de moord van den Gouverneur VAN AERSEN plaats.

Het eerste Gouvernementsgebouw was van weinig omvang, en geheel van hout opgetrokken. In 1707 werd het door den Gouverneur DE GOLIER vergroot, en in 1730 door den Gouverneur C. E. H. DE CHEUSSES geheel nieuw in steen opgebouwd. In 1787, doch vooral in lateren tijd, onderging het menige verandering en werd met eene ruime

beneden-gallerij voorzien. Onder den Gouverneur DE FRIDERICI (1792—1800) werd ook het uitwendige van het gebouw verfraaid. Eene schoone gebeeldhouwde frontespice vertoont nog de wapens der stad *Amsterdam* en van de *Surinaamsche Sociëit*.

Vóór het Gouvernementsgebouw, in een plantsoen door eene heg omgeven, bevindt zich de vlaggestok; achter het gebouw eene ruime plaats met bijgebouwen, en een uitgestrekt park.

De *Tamarinde-laan* naar de stadzijde afwandellende, laat men den *grooten Combéweg* rechts liggen, en komt men in de *Gravenstraat*, de schoonste, breedste en langste straat van *Paramaribo*.

Even als de meeste straten van *Paramaribo*, is zij in het midden met schulp en puin bedekt, en aan weërszijde bevinden zich schulppaden voor de voetgangers. Tusschen de rij- en voetpaden zijn oranjeboomen geplant, waardoor het geheel een bevallig voorkomen heeft. Zelfs na de zwaarste regens (en dit zegt voor *Suriname* niet weinig) zijn de straten zeer spoedig weder begaanbaar. Het regenwater wordt namelijk door zeer doelmatig ter zijde van het wandelpad aangebrachte riolen (trenzen) gedeeltelijk afgevoerd, en trekt gedeeltelijk in den lossen grond waarop *Paramaribo* gebouwd is. Tot de reinheid der straten en pleinen in *Paramaribo* wordt niet weinig bijgedragen door de zoogenaamde *stinkvogels*, eene soort van zwarte gieren, welke op allerlei afval azen. Na eene regenbui zitten veelal die vogels in groote troepen op de daken met uitgespreide wiken.

Indien men het *Gouvernementsplein* omwandelt, de *Gravenstraat* voorbijgaat, en links afslaat, komt men aan de minder diepe *Heerenstraat*; beiden loopen evenwijdig met den rivierkant.

Drie groote gebouwen, vallen op die wandeling, in het oog. De *Gouvernements Secretarie*, een in lateren tijd aangekocht houten gebouw; — het zoogenaamde *Stadhuis*, een groot steenen gebouw met een op de plaat zichtbaar torentje, thans voor onderscheiden bureaux in gebruik, — het is in 1838 met eenen breeden steenen trap en vier zware kolommen gebouwd, — het oude *Stadhuis* was in 1821 geheel afgebrand; — en eindelijk het *Geregtshof*, in 1774 gesticht, later aanmerkelijk verfraaid, en bij den brand van 1821 gespaard.

Meermalen werd *Paramaribo* door zware branden geteisterd. In den nacht van den 18^{den} April 1763 werden acht of tien groote huizen en vele kleinere gebouwen in de asch gelegd. Oneindig zwaarder was de ramp, die een groot gedeelte der stad op den 21sten en 22sten Januarij 1821 trof. Niet minder dan 400 woonhuizen en 800 pakhuizen, de *Schouwburg*, het *Stadhuis*, de *Nederduitsch Hervormde kerk*, enz. werden door het vuur vernield. De schade, alleen aan vaste goederen, werd op niet minder dan 8 millioenen, en het verlies van roerende goederen, op 16 millioenen guldens begroot. In 1832 werd de stad nogmaals door eenen zwaren brand geteisterd.

De ligplaats der oorlogschepen is, op betrekkelijken zeer korten afstand van den wal, vóór het *Gouvernementsplein*. Een houten hoofd, later met eene kap voorzien, en daarbij gebouwd houten trap dient voor de marine tot aanlegplaats der sloepen. In de nabijheid bevindt zich een waterput met ijzeren toestel tot waterligten, ten dienste der oorlogschepen. Iets meer opwaarts ziet men eenen steenen trap, de aanlegplaats vooral van de tentbooten, waarmee men van en naar de plantaadjen vaart. Schier geen landweg, alleen de waterweg onderhoudt het verkeer met de stad. Het verval aan water is voor de stad gewoonlijk acht voeten, bij springtij soms elf.

P L A A T IV.

DE REEDE VAN PARAMARIBO.

Deze plaat stelt, van de waterzijde gezien, het meest bevolkte en meest bedrijvige gedeelte van *Paramaribo* voor, — van de *Oranjestraat* tot aan de *Saramuccastraat*. Op eerstgemeld punt begon de zoo even vermelde brand van 1821.

Toen de Gouverneur VAN AERSEN VAN SOMMELSDIJK hier aanlandde, waren, waar nu *Paramaribo* staat, naar zijn schrijven, slechts 27 huizen, meestal kroegen. De bevolking van *Paramaribo* bedraagt thans (gelijk wij reeds mededeelden) ongeveer 17000 zielen. Omstreeks 1790 bereikte de stad haar hoogste toppunt van welvaart.

De vorm van de stad is nagenoeg een vierhoek, aan de waterzijde de bogt der rivier volgende, zoodat de stad, van de rivierzijde gezien, de gedaante van eene halve maan vormt.

Het aanzien der stad van de reede, is die van eene welvarende plaats. De meeste aan den waterkant gelegen gebouwen zijn, na den brand van 1821, geheel nieuw opgebouwd. Ook het gedeelte der stad op deze plaat van de rivierzijde voorgesteld, is regelmatig gebouwd, met regthoekig elkander doorsnijdende straten.

Van de *Oranjestraat*, waar de reede begint, opwaarts langs de rivier gaande, passeert men het *Venduhuis*, het tweede van den hoek gelegen. Iets verder komt men in de *Keizerstraat*; zij evenaart in lengte de *Gravenstraat*, waarmee zij evenwijdig loopt. Bij den ingang der *Keizerstraat* staat de *Waag*, een steenen gebouw, in 1822 gesticht, aan de rivierzijde met twee hoofden en in de rivier uitstekende vleugels voorzien; deze gebouwen dienen tot *Entrepôt*. Alle producten en goederen, waarvan in- en uitgaande regten geheven worden, en die aan het regt van de *Waag* zijn onderworpen, worden hier

gelost en gewogen. Van de plantaadjen worden zij met de zware overdekte suikerponten aangebragt, waarvan er eene op den voorgrond is afgebeeld.

Boven de Waag is eene zeer ruime zaal voor concertzaal dienende, en waar alle vergaderingen van eenigen omvang worden gehouden.

Eenige huizen verder komt de *Watermolenstraat* in schuinsche rigting aan den rivierkant uit; iets verder de *Knuffelsgracht*. Hier bevindt zich de zoogenaamde *platte brug*, een uitstekend paalhoofd, de algemeene landings- en lossingsplaats van de af- en aankomende tentbooten en tentorjalen, en van de door de koopvaardij-schepen aangebragte en daarin af te schepen goederen. Eene open corjaal, zijnde eene cano of smal uitgeholde, tot vaartuig ingerigte boomstam, vertoont zich op den voorgrond, met den daarin zittenden neger. Zonderling komt, vooral als men het op de zoo snel stroomende Suriname-rivier voor het eerst ziet, deze wijze van varen voor.

De waterkant verlengt zich hier, meer in zuidelijke rigting zich ombuigende. Hij eindigt met de *Vischmarkt*, een plein waarop, meer binnenwaarts, de Luthersche kerk staat. Zij werd in 1744 gebouwd, doch bij den brand van 1832 geheel vernield. Twee jaren later was zij op nieuw in steen opgetrokken.

Te dezer plaatse vindt men aan den waterkant doorgaans groote stapels hout liggen. Dit hout wordt door de Boschnegers gekapt en in groote vloten aangebragt. In dit gedeelte van *Paramaribo* houden die Boschnegers zich veelal op. Zij maken eene op zich zelf staande bevolking uit, in geene onmiddellijke betrekking staande tot de Kolonie, en aan haar bestuur niet onderworpen. Vele jaren zijn de Boschnegers (oorspronkelijk weggelopen slaven), door hunne gedurige invallen en strooperijen, de schrik der Kolonie geweest. De vrede met hen in 1763 gesloten, is sedert niet verbroken. De thans bestaande Boschnegers (de afstammelingen van vroegere wegloopers) worden als bondgenooten toegelaten en erkend. Er zijn thans drie stammen van Boschnegers; de *Aukaners*, de *Saramaccaners* en de *Becoe-* en *Moessinga-negers*.

De *Steenbakkersgracht*, verlengd door het *Kwatta-kanaal*, loopt hier in de *Suriname* uit. Dit *Kwatta-kanaal* werd onder den Gouverneur R. F. Baron van Raders in 1846 door vrije arbeiders gegraven. Het hoofdoel van dien arbeid was het overwinnen van het volksvooordeel: *dat geen vrij man de spade hanteert*. De eerste spade werd op den 18^{den} Augustus van genocmd jaar, door den Gouverneur in persoon gestoken. Het was, met het oog op eene aanstaande emancipatie der slaven, eene weldoordachte onderneming, die niet zonder vruchtbare gevolgen van moreelen aard, is gebleven. Onderscheidene hoeven door Hollandse boeren gebouwd, zijn aan dat kanaal gevestigd.

De laatste straat van *Paramaribo*, waarmede het tafereel op deze plaat eindigt, is de *Saramaccastraat*. Het eerste gebouw ter rechterzijde daarin, was vroeger de loge *Concordia*, in 1773 ingewijd; thans is die loge naar de Gravenstraat overgebragt. De achterzijde der *Saramaccastraat* vertoont, aan den landkant, eene groep van tuinen, erven en boomgaarden, waardoor de stad van die zijde voor het oog verborgen wordt.

Het gedeelte van *Paramaribo*, op de plaat voorgesteld, heet de *Amerikaansche hoek*. Vroeger was hier de zetel van eenen uitgebreiden smokkelhandel; eene groote menigte winkels vond er, vooral in dit gedeelte der stad, een ruim bestaan door. Meer gestrengte maatregelen hebben dien handel grootendeels gefnuikt. De *Saramaccastraat* ging hierdoor, in niet geringe mate, in welvaart ten achter; zij is dan ook de plaats in *Paramaribo*, waar de sporen van vroegere verwoestingen door brand, in de ledige erven, nog het meest zichtbaar zijn.

Langs de *Steenbakkers-* en *Knuffelsgrachten* wordt dagelijks eene zeer druk bezochte markt van vruchten, groenten, gevogelte en andere voortbrengselen van het platte land, gehouden. Zoowel hierdoor, als door het onophoudelijk lossen en laden der koopvaardij-schepen, onmiddellijk voor de aan den waterkant liggende pakhuizen, heerscht in dit kwartier immer groote drukte. Op de reede, kort bij den wal, liggen hier soms tot 70 schepen in rijen naast elkander vertuid. Het getal der uitgeklaarde schepen, bedroeg, zonder merklijke afwisseling, gedurende de laatste 20 jaren, een getal van 190, gezamenlijk omstreeks 13000 lasten metende.

Buiten de Waag en de Luthersche kerk, zijn de huizen en magazijnen hier bijna allen van hout. Het meest heeft dan ook dit gedeelte der stad door branden, vooral in drooge tijden, geleden. De nabijheid der bamboesbosschen, en daarin vaak ontstane branden, hebben de stad ook meermalen ernstig met dit gevaar bedreigd.

Nog zeer kort vóór mijn vertrek naar Nederland, in 1858, was de opeengepakte koopvaardijvloot voor *Paramaribo*, en dit geheele kwartier in kennelijk gevaar. Eene Amerikaansche bark, geladen met niet minder dan 200 vaten melassie, geraakte in brand. De geheele bevolking was in opschudding. Bij het eerste geroep van brand, en na het vallen der minuutschoten van het ter reede gestationneerd oorlogschip, werden door de ingezetenen, naar bestaande verordeningen, voor hunne huizen lantaarns gezet. Krachtig aangewende militaire maatregelen gingen de verwarring en de kwaadwilligheid te keer, waarvan, bij vorige branden, *Paramaribo* zoo vaak het tooneel was geweest. Gelukkig bragten zware invallende regenbuijen veel toe tot het blusschen van den brand, terwijl de vroeger niet te ontsluiten kettingen eindelijk in het brandende schip beklemd geraakten, en het afdriften in de rigting van de aanzienlijke ter reede liggende koopvaardijvloot, daardoor verhinderd, en die vloot en het zoo volkrijke benedeneinde der stad voor eene verschrikkelijke ramp werd beveiligd.

P L A A T V.

POST GELDERLAND EN DE JODEN-SAVANNA, van de Rivierzijde gezien.

Van *Paramaribo* de *Suriname-rivier* opvarende, doen zich de oevers allens geheel anders voor. Men ontwaart al minder het lage land, gedeeltelijk met eeuwig groenende bosschen, gedeeltelijk met plantaadjen en de daartoe behoorende symmetrisch gebouwde woonhuizen en loodsen bedekt, en waardoor het rivier-gezicht iets eentoonigs heeft. De boorden worden al iets hooger, het landschap meer heuvelachtig, het geboomte zwaarder; — er is meer verscheidenheid.

De zeewinden, door het aanzienlijk boomgewas gebroken, verliezen hunne kracht; — de waterspiegel is meestal glad; — de afwisseling van eb en vloed gaat meer en meer in een voortdurend afstromend water te niet. Reeds 4 à 5 mijlen van de stad *Paramaribo* is het water immer zoet en drinkbaar; hier schijnt de grens te zijn van het, met hooge tijden, door den Oceaan opgestuwde zilte water.

De kleur van het water is vuilachtig geel, met bruine vette blaasjes op de oppervlakte, zoo als het met de eb deze kleur nog ver buiten de monding der rivier behoudt. Het rivierwater voor *Paramaribo* ondergaat bij de afwisselende getijden dus eveneens deze bestendige kleursveranderingen.

De rivier is zeer vischrijk, de omliggende Savanna's bevatten veel wild. Liefhebbers van jagt en visscherij vinden aan de boven-rivier ruimschoots daartoe de gelegenheid.

In gezelschap van eenen mijner kameraden, ook dienende aan boord van Zr. Ms. korvet *Pallas*, en den Directeur van eene plantaadje, die ons een tentoorjaal verschaft, maakte ik een togtje de rivier opwaarts, en bezochten wij *Post Gelderland* en de *Joden-Savanna*.

Het gezicht op gemelde *Post* en de daarnaast gelegen *Joden-Savanna*, op deze plaat voorgesteld, werd genomen van het piket aan de overzijde; — van een eilandje in de rivier, ontwaart men de bovenste punt.

Post Gelderland (welligt alzoo genoemd naar het aanzien van het land, dat aan eene Geldersche heide doet denken) is aan de helling eener zandvlakte gelegen. Aan den waterkant is een klein aarden werk, waarin zich een viertal kleine, oude kanonnen bevinden. Op sommige plantaadjen vindt men soortgelijke kanonnen aan de landingsplaatsen aanwezig; vroeger moesten zij er zijn voor het doen van alarmschoten. *Post Gelderland* doet zich, met het woonhuis van den Kommandant, de bakkerij, de kaserne en verdere bijgebouwen, als eene plantaadje voor. Van de naastgelegen *Joden-Savanna* is van de rivierzijde weinig meer dan eenige vervallen woningen en de groote Synagoge te zien.

Veel wordt de *Post* door aan de boven-rivier gevestigde *Indianen* bezocht. Zij brengen er, even als op de omliggende plantaadjen, wildbraad, bepaaldelijk herten- en zoogenaamd buffelvleesch (zijnde dat van den *Tapier*), vruchten, enz. aan. In vloten (*cocoroco's*) voeren de *Boschnegers*, bij eb, groote hoeveelheden hout voorbij *Post Gelderland* naar *Paramaribo*.

In de geschiedenis van *Suriname* bekleedt de kampstrijd met de *Indianen* of de oorspronkelijke bewoners van dit gewest, maar inzonderheid de kampstrijd met de weggelopen slaven (thans de *Boschnegers*) eene voorname plaats en vult er menige bloedige bladzijde.

Post Gelderland is aan de *Suriname-rivier*, even als het fort *Sommelsdijk* aan de *Commeziyne* en een sedert lang verlaten blokhuis aan de *Para-kreek*, een van de vele militaire stations, tegen hunne strooperijen aangelegd. Deze stations werden later onderling verbonden door militaire wegen, *cordonpaden* genoemd; door patrouilles werd tusschen die stations, langs die paden, de gemeenschap onderhouden. Aan dezelve hadden ook eenige nederzettingen van kolonisten plaats, thans, met de cordonpaden zelve, in verval geraakt. De onoverkomelijke bezwaren door het terrein veroorzaakt, de gedurige verhuizing der te bevechten bevolking, haar steeds aangroeijend aantal, zoo door medevoering van de slavenmagten der afgeloopen plantaadjen, als door het wegloopen der slaven, en de verbazende kosten, verbonden aan zoovele militaire troepen, tegen haar ondernomen, deden deze al meer en meer verminderen en naar een middel omzien, door velen ten strengste veroordeeld, maar proefhoudend het beste bevonden — de vrede met den vijand.

Zulk een vrede werd in 1761 op de plantaadje *Auka* gesloten met de negers van de *Tempati-kreek*, die zich daarop verplaatsten en zich aan de *Marowynne-rivier* vestigden. Een weinig later werd een vrede gesloten met de *Boschnegers* van de *Boven-Saramacca*, die zich naar de *Boven-Suriname* verplaatsten; en een andere met den stam der *Becoe-* en *Matuarie-* of *Moessinga-negers*, welke hunne dorpen aan de *Boven-Saramacca* hebben. De hevigste, langdurigste en bloedigste strijd was die tegen de, in 1765, in opstand gekomen negers in de *Cottica-*, de *Patamacca-* en *Pericat-kreken*. Eerst na tien jaren strijdens, en nadat eene krijgsmagt van meer dan 800 man, onder den kolonel FOURGEON, tot versterking uit *Nederland* was afgezonden, mogt het gelukken eenen kortstondigen vrede te treffen, en niet eer dan in 1793 kon men het doel der expeditie als bereikt beschouwen, en wel ten deele nog door de hulp der vroeger bevredigde stammen, met name de *Aukaners*. Naar een hunner opperhoofden werden de laatst overwonnenen *Boschnegers* genoemd; onder dien naam vindt men hen nog in *Fransch Guyana* of *Cayenne*, verwaarts zij de wijk namen.

Het getal der in de Kolonie gevestigde, bevredigde Boschneger-bevolking wordt thans op slechts 8000 hoofden begroot. Sedert 1793 is de rust in de Kolonie niet meer

door hen verstoord, en vrij getrouw worden de gesloten vredes-voorwaarden hunnerzijds nageleefd.

Zoo als men eenigen hunner nu en dan in *Paramaribo* ziet, onderscheiden zij zich door eene kloeke en schoone gestalte, fieren gang en houding. In hunne kampen of dorpen heerschen in groote mate de boasi of lepra en andere ziekten, en vermindert hun getal voortdurend.

P L A A T VI.

DE JODEN-SAVANNA EN HET KERKHOF, van het Cordonpad te zien.

Even als *Nederland* in *Europa*, zoo was ook *Suriname*, aan de overzijde van den Oceaan, het gastvrij toevlugsoord voor vervolgd en der godsdienstwille. De *Joden-Savanna* is van der Vaderen verdraagzaamheid in het godsdienstige, een gedenktoccken. Na de ontdekking van Amerika werd *Brazilië* al spoedig de wijkplaats, of liever het bannelingsoord der in *Spanje* en *Portugal* zwaar vervolgd Israëlieten. Nadat *Brazilië* echter onder *Portugal* was gekomen, weken de op nieuw ook aldaar vervolgd naar *Suriname*, en stichtten er, iets hooger aan de *Suriname-rivier* dan waar thans de *Joden-Savanna* ligt, zoo als men vindt aangeteekend, in 1644, onder het Opperhoofd DAVID NASSY, een dorp. Sedert 1632 zouden zich reeds aldaar eenige Israëlieten gevestigd hebben, en de eersten geweest zijn, die zich voor vast in de Kolonie hebben nedergezet. In 1685 werd het vroegere dorp verlaten, en door SAMUEL NASSY, meer rivierafwaarts, het tegenwoordige dorp gesticht, en de nog bestaande steenen Synagoge gebouwd, welk gebouw in de ijzeren ankers aan den westelijken gevel dan ook dat jaartal draagt.

Dit dorp steeg, door de arbeidzaamheid der bewoners, al spoedig aanzienlijk in welvaart; eene talrijke slavenmagt was er vereenigd. De aldaar gevestigde Israëlieten genoten er, reeds onder het Engelsche bestuur, ten tijde van Lord WILLOUGHBY, groote privilegiën: zij hadden eene eigene regtspraak, zoo in burgerlijke als in strafzaken; hunne Regtbank, in een der tot de Synagoge behoorende vortrekken haren zetel hebbende, mocht ter eerste instantie tot f 500 boete opleggen; van alle regterlijke vervolgingen hadden de hier wonende Israëlieten, gedurende hunne hooge feesten, vrijdom, enz. Krachtens het nieuw ingevoerde Regeringsreglement, in werking getreden den 4^{den} Julij 1825, hebben zulke en meer andere privilegiën van dien aard, in de Kolonie een einde genomen. Deze eertijds zoo bloeiende gemeente is thans vervallen. De meest aanzienlijken harer leden vestigden zich in het voor den handel meer geschikt gelegen *Paramaribo*. Van den vroegeren luister getuigen nog de rijke kerksieraden, meest geschenken van welvarende ingezetenen, en vooral de prachtig bewerkte marmereen zerken op de graven der eertijds hier gebloeid hebbende familiën; afstammelingen van deze worden, thans nog, zoowel uit *Paramaribo* als van elders, hier ter laatste rustplaats gelegd.

De Synagoge zelf is een groot en hecht steenen gebouw, met een gewelfd dak, door kolommen ondersteund; eene breede galerij voor de vrouwen, en sierlijk gebouwde bid- en zitplaatsen getuigen van vroegere grootheid. Van het eertijds bestaan hebbende dorp, hetwelk vier dwarsstraten zal geteld, en een aantal van 90 huizen van welvarend aanzien zal bezeten hebben, is in de nog aanwezige dun gezaaide schuren van armoedig uiterlijk, moeilijk eenig spoor te vinden.

Het gezigt (voorgesteld op de plaat) op de *Joden-Savanna* en het Kerkhof (van welk eerstgenoemde men tusschen het geboomte nog eenige woningen en de Synagoge ontwaart), werd genomen van het *Cordonpad*, een der militaire wegen, waarvan wij zoo even spraken; een gedeelte is er van zichtbaar, loopende langs den heuvel op den voorgrond. Dit pad werd, tijdens het bestuur van den Gouverneur NEPVEU, in 1774 met onnoemelijke inspanning en kosten voltooid; het liep tot aan zee, bezet door hoofdposten en piketten op ieder kwartier uur gaans. Vroeger, in 1751, iets hooger aan de rivier, was, onder den Gouverneur MAURICIUS, op verlangen van den Generaal-Majoor Baron von SPÖRCKE, een dergelijk *Cordonpad*, de *Oranje-weg* genaamd, begonnen en werd, negen mijlen lang, in Westelijke rigting aangelegd. Het plan bestond toen reeds om, nog hooger op, een *cordonpad* aan te leggen op grooter schaal, en tot de *Commewyne-rivier* en *Tempati-kreek* zullende loopen; het is echter, vermoedelijk omdat het de toen beschikbare krachten te boven ging, niet tot stand gekomen.

Na ons in het heerlijke vergezigt van de hoogte, op twee met zware bosschen bedekte valleijen, en het hooge geboomte in het verschiet aan de overzijde der rivier, eene wijle te hebben verlustigd, zochten wij het *cordonpad* te volgen. Het ving aan met eene schoone laan van hoog opgaand geboomte, doch weldra stuitte wij op digt struikgewas, op bouwvallige of ingestorte bruggen over kloven en krekken.

Op onzen terugtocht daalden wij in eene der valleijen. Te midden van een heerlijk frisch groen zagen wij uit eenen steilen rotswand, uit verschillende lagen zamengesteld, eene bron van helder water ontspringen. Het was een verkwikkende dronk na eene vermoeijende wandeling. Wij vonden er verscheiden Indiaansche koelkruiden en kommen, waarin het water, door planken goten afgeleid, werd opgevangen. Daags daarna vervolgd wij onzen togt, de rivier opwaarts varende, en voeren een steilen, donkeren rotswand, met roode strepen, voorbij; zij was bijna geheel bewassen; op dien rotswand stond vroeger het zoo even vermelde eerste Israëlitische dorp.

Na een uur roeiens bereikten wij den houtgrond *Diligence*, op eenen kalen zan-

derigen voorgrond gelegen, en zich, van de rivierzijde, als een onaanzienlijk gehucht voordoende, aan de achterzijde begrensd door een bamboesbosch en zwaardor houtgewas. Wij vonden die plantaadje verlaten; de Directeur was met de slavenmagt eenige dagreizen de houtgronden in, en bivouakkeerde er met de zijnen. Wij ontmoetten er, buiten eenige negerinnen, twee Indiaansche vrouwen met hare kinderen; zij waren, om pokziekte, toen in deze streken heerschende, uit haar kamp weggezonden. Zij waren van eene (altijd betrekkelijk gesproken) zeldzame schoonheid, en staken zeer af bij de negertypen, die wij tot dusver in de Kolonie hadden ontmoet. Zij behoorden tot de *Arowakka-Indianen*. Een hunner kampen was nu het doel van onzen togt.

P L A A T VII.

EEN AROWAKKA-INDIANEN-KAMP.

Vroeg in den morgen voeren wij de rivier op, in eene corjaal, geroeid door twee guides of negersoldaten, het treurig overschot van een vroeger vrijwillig dienend negerkorps. Dit korps heeft vroeger vele diensten aan de Kolonie bewezen; het heeft thans, bij gebrek van aanvulling, nagenoeg geheel opgehouden te bestaan. Het weder was schoon en rondom ons heerschte de diepste rust, en eene kalmte die alleen werd afgebroken door het voorbijvaren van eenige *cocoroco's* (houtvloten), bestuurd door een paar flinke Bosh-negers. Wij sloegen, halverwege *Diligence*, de *Cassipoere-kreek* in. Allerprachtigst waren hier de natuurtooneelen: ter wederzijde hadden wij eenen hellenden oever met zwaar houtgewas bedekt, waarvan de breede takken de kreek overschaduwden, en nu en dan schenen te versperren, de boorden bedekt met de fraaiste gewassen en waterplanten, vóór ons alles nog in den purperen nevel van het morgenrood gehuld.

Het was echter goene gemakkelijke vaart. Met negen personen in eene ranke corjaal, moesten wij dan eens bukken om onder het ahangend geboomte door te komen, dan weder eenen doortogt zoeken langs de gezonken en gedeeltelijk boven water uitstekende boomstammen. De vloed (hier van weinige beteekenis) was naauwelijks door. Was deze sterker doorgelopen, wij zouden het er slecht hebben afgebragt.

Onder het opvaren merkten wij hier en daar, tegen zware boomstammen, kleine afdakjes op van gekapt hout of bamboes gemaakt en met pina-bladeren gedekt; het waren tijdelijk opgeslagen beschuttingen der Indianen bij hunne jagt- of vischtogten. Te midden van het groen, tusschen de ahangende slingerplanten, leverden zij een schilderachtig gezigt op.

Bij eene dergelijke hut herkenden onze geleiders de landingsplaats van het kamp. Wij bezorgden nu onze corjaal, en met het jagtgeweer en een paar pullen dram voorzien, beklommen wij den oever, en daarop een naauw en steil pad te midden van het zware gewas opongehakt en gangbaar gehouden. Na omtrent 60 voeten klimmens bereikten wij een uitgestrekt veld, eene *Savanna* met hoog rietgewas bedekt, waarin hier en daar eene boomgroep.

Weldra hadden wij tusschen eene menigte paden te kiezen, die allen naar afzonderlijke kleine kampen of hutten geleidden. Veelal wonen de *Indianen* in familiën in zulke kleinere kampen bijeen, en ééne stam bedekt op die wijze vaak eene groote uitgestrektheid gronds. Onderweg zagen wij eene hertenval, een lang riet of buigzame tak als eenen hoepel gebogen en daaraan een slingerplant bevestigd, en in dier voege opgesteld, dat bij de minste aanraking van een in den strik geplaatst geliefkoosd voedsel, het dier in den strik wordt gvangen.

Na omstreeks een half uur gegaan te zijn door eene zandvlakte, waar het riet boven onze hoofden uitstak, bereikten wij eenen der kampen, bestaande uit vijf hutten; op de plaat hebben wij het voorgesteld.

Wij verwonderden ons over de netheid, waarmede die hutten waren gebouwd. Zij bestonden uit een dak, gedekt met pina- of palm-bladen, met de meeste gelijkmatigheid gevlochten. Dit afdak rustte op een negental palen of boomstammen. Twee dezer hutten waren aan twee zijden gesloten door gevlochten bamboesmatten; de overigen waren van alle zijden open.

Alles wat tot het geraamte der hutten behoorde, was met bewonderingswaardige netheid ineengesloten en door slingerplanten verbonden; geen spijker was er aan te bekennen. Het houtwerk was rood beschilderd met coesoewee of orleans, eene verfstof, die onder den naam van *Arnatto* of *Roucou* in den handel voorkomt. De bewoners zelve waren oven zoo beschilderd ter afwering van den zonnegloed en de muskieten.

Het trok onze opmerkzaamheid, hoe de natuur in alles deze natuurmensen te hulp komt. Alles wat zij tot hun gebruik behoeven, vindt zijnen oorsprong in de ontelbare soorten van gewassen en boomen, die zoo weelderig rondom hen in het wild groeijen. De slingerplanten (*lianen*) en de boomvezels geven hun bindtouw en de stof waaruit zij hunne hangmatten vlechten, en de lijnen waaraan deze hangen: het boschkatoen levert hun de stof voor hunne kleederen, zoo weinige die zijn — de kalabas hunne schotels, veldflesschen en kruidhorens — eene soort van biezen de stof waartuit zij het fijnste vlechtwerk, dames werkmandjes, eigaren-kokers, en andere snuisterijen vervaardigen, die zij gaarne aan de bezoekers verkoopen, — terwijl hunne kleuren uit de bladeren of vruchten of andere voortbrengselen van het plantenrijk afkomstig zijn.

De rijkdom der natuur, die hen overal en altijd doet vinden wat zij behoeven, is welligt eene der oorzaken van hunne gedurige verplaatsingen. Sterft er een in het

kamp, het wordt opgebroken. Het kamp, dat wij bezochten, was verder opgetrokken, omdat op de plantaadjen in de nabijheid der vroegere legerplaats, de pokziekte heerschte.

In de Kolonie bestaan drie stammen *Indianen*; de *Caräben*, de meest oorlog-zuchtigen, vroeger gedurig in strijd met hunne naburen, en berucht door hunne wreedheden jegens hunne in den strijd gevangen vijanden, — de *Waraw's* of *Guarano's*, de meest ijverigen en beschaafden, vreesachtig en onderdanig van aard, meer blijvend aan de *Nickerie* gevestigd, en vaak van veel dienst in de Kolonie, — eindelijk de *Arowakka's*, wier kamp wij bezochten. Deze worden voor de edelste en zachtmoedigste stam gehouden; zij zijn schoon en wel gemaakt, zeer licht van kleur, minder getatouerd dan de *Caräben*. De bewoners die wij in het kamp aantroffen, hadden alleen de hoeken van den mond en de uiteinden van de wenkbrauwen met blaauwachtig gekleurde krulletjes getatouerd.

In de grootste hut, die van het hoofd der familie, kochten wij eenige voorwerpen, onder anderen zeer kunstig gevlochte mandjes, cigarenkokers, enz. Wij zagen er een *Piai* of *Piaij*, een toovertoestel, door hen bij ziekten gebruikt ter bezwering der booze geesten. Het bestond uit eene rood beschilderde kalabas, waarin eenige steentjes, voorzien van een langen steel met papegaaijen-veeren bekleed, — een groote rammelaar. Hoezeer dit voorwerp alleen door hunne priesters mogt worden aangeraakt of gebruikt, werd het ons, als vreemdeelingen, vergund het uit het omhulsel te nemen en het te beschouwen.

De leefwijze der *Arowakka's* is eenvoudig. Door jagt en vischvangst en het kweeken van eenige weinige aardvruchten, voorzien zij in hun onderhoud. Hunne vrouwen zijn als dienstbaren den mannen onderdanig, zij dragen wat de man vischt of jaagt, bedienen hem terwijl hij eet; nimmer eten zij te zamen. Tusschen den man en de vrouw van het gezin waar wij vertoefden, scheen eene goede verstandhouding te bestaan; terwijl de man bezig was de laatste hand te leggen aan eenig door ons gekocht vlechtwerk, legde de vrouw zich in hare hangmat ter neder, en scheen met haar' man een vrolijk gesprek (misschien wel ten onzen koste) te houden.

De *Arowakka's* zijn zeer goede jagers; zij bedienen zich daarbij voornamelijk van bogen en pijlen, en slechts zeldzaam van geweer; zij bekruipen het wild om het te naderen, op geheel eigenaardige wijze, — bij de vischvangst bedienen zij zich meest van pijl en boog en van eene soort van uit biezen gevlochten fuiken.

Wij namen nu onzen terugtogt aan, en bezochten nog andere hutten, die wij echter door de bewoners verlaten vonden; de meesten der kampbewoners waren op de jagt.

Onder eene gloeiende hitte voeren wij de kreek weder af, en zochten, zooveel als mogelijk was, langs de boorden der rivier eenig lommer onder de overhangende takken, terwijl eene menigte fraai gekleurde vogels, waaronder voornamelijk de bekende *Goeijake's*, om ons henen vlogen. De wateroppervlakte was eenen spiegel gelijk, en alhoewel de schroeiende hitte en onze gedwongen positie in de open corjaal, schier onverdragelijk was, zoo werden wij toch verrukt door de pracht van het zoo rijke landschap, dat zich, nu door de middagzon verlicht, in nieuwen luister vertoonde.

Een heerlijk maal van wildbraad op Post *Gelderland*, door de *Indianen* aangebragt, was ons, na eenen zoo vermoeijenden dag, dubbel welkom.

PLAAT VIII.

EEN PLANTAADJE SLAVENKAMP.

Vroeger werden niet alleen de uit *Afrika* aangevoerde negers, maar somwijlen ook de in *Suriname* aanwezige inboorlingen of *Indianen* als slaven gebruikt; zij waren over het algemeen van eenen teederen lichaamsbouw, en werden meer voor huiswerk gebezigd. Sedert den met de *Indianen* gesloten vrede, werden deze niet meer in slavernij gebragt.

Onder de aangevoerde slaven telde men vroeger wel twintig soorten, naar gelang van de stammen waaruit zij herkomstig waren, zeer verschillende in goede en slechte hoedanigheden. Sedert de invoer van slaven heeft opgehouden, en de onderscheidene rassen zich in de Kolonie vermengd hebben, is zoodanig onderscheid bijna geheel verdwenen, en weldra zullen er in *Suriname* geene slaven meer zijn, die daar niet zijn geboren.

Al meer en meer, vooral door de onvermoeide pogingen der *Hernhutsche Broeders*, wordt het Christendom onder de negerslaven verspreid, en verdwijnt allengs onder hen het vroegere bijgeloof, de bezwering van ziekten, het gebruik van vergif, enz. Over de onderscheidene plantaadjen zijn vele zendelings-posten verspreid, en reeds op velen is een lokaal tot kerk en school ingerigt. Des Zondags wordt er voor de slavenbevolking, op stichtelijke wijze, Godsdienst-oefening gehouden. Bij mijne bezoeken op plantaadjen zag ik sporen van beschaving; zoo vond ik in de hut van eenen Bastiaan verschillende lectuur, Godsdienstige werken, reken- en woorden-boeken, geschreven en ontvangen brieven, terwijl zindelijkheid en orde, zoowel in huis als op het daarbij gelegen kweekgrondje, in het oogvallend waren. Zulke voorbeelden zijn echter zeldzaam.

De woningen der slaven bestaan op de plantaadjen nu eens in blokken of loodsen, in verschillende woningen afgedeeld, dan weder in afzonderlijke hutten met palmbleden gedekt. Dikwerf heeft ieder der slaven-familien eenen eigen kweekgrond te haren gebruik; velen fokken pluimgedierte of varkens, en door den verkoop hiervan zijn zij, bij vlijt en

sparzaamheid (helaas! aan zeer weinigen eigen), in staat eenig vermogen bij elkander te brengen.

Op vele plantaadjen vindt men het zoogenaamde *creolen-huis*, waar ééne of meer oude negerinnen de kinderen opvoeden en verzorgen tot dat zij tot veld- of fabriek-arbeid in staat zijn. De voorste hut ter linkerzijde, waaraan kennelijk bij den opbouw meerdere zorg was besteed, stelt zoodanig *creolen-huis* voor. Zoowel vrouwen als mannen worden tot veld- en fabriek-arbeid gebezigd; de meest lichtgekleurden bij voorkeur tot huisarbeid.

Enkele malen in het jaar wordt op de plantaadjen aan de slaven het houden van een *Banja*- of *Baljaar*-partij toegestaan. Er wordt dan gedanst op eene zeer eentoonige muziek; de instrumenten bestaan veelal uit een stuk bamboes met hertenleder overtrokken, uit planken waarop getrommeld wordt, en uit alles wat maar leven maakt; soms treft men er meer volmaakte instrumenten aan, als violen of fluiten. Doorgaans duurt het feest een drietal dagen, en eindigt gewoonlijk met het ronddragen, rondom de tafel, van den Directeur der plantaadje en zijne gasten, in hunne stoelen gezeten. Naïf zijn vaak de improvisatiën, door de negers op die feesten voorgedragen, en hebben veelal ten onderwerp wat op de plantaadje en in den huisselijken kring der negerbevolking, te berispen of te bespotten valt. Op die feesten verschijnt de slavenbevolking, op hare wijze, in groot kostuum; op den voorgrond dezer plaat ziet men eene negerin in *Baljaar*-toilet.

VERZAMELKAART DER NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN IN DE WEST-INDIË.

Behalve het reeds beschreven *Nederlandsch Guyana* op het vaste land van *Zuid-Amerika*, bezit *Nederland* twee eilanden-groepen in de *Caraïbische zee*. De eene maakt een deel uit van de *Kleine Antilles* of zoogenaamde *Bovenwinds-eilanden*, — de andere van de zoogenaamde *Benedenwinds-eilanden*.

De eerste groep bevat het Zuidelijk gedeelte van *St. Martin*, terwijl het Noordelijk gedeelte eene Fransche bezitting is, — voorts *St. Eustatius* en *Saba*. De andere groep bevat *Curaçao*, *Bonaire* en *Aruba*. Op deze kaart is de betrekkelijke ligging der *Nederlandsche Bezittingen* in de *West-Indië* aangeduid, en, op eenigzins grooter schaal, de beide bedoelde eilanden-groepen.

De namen *Boven-* en *Benedenwinds-eilanden*, zijn ontleend aan den bestendigen passaat-wind in Zuidelijke en Westelijke rigting waaijende, en door pijltjes op de kaart aangewezen. De Noordelijkste en Oostelijkste eilanden liggen dus *boven* den wind ten opzichte der meer Westelijk en Zuidelijk gelegene, en deze laatste, omgekeerd, *beneden* den wind, ten opzichte der eerstgenoemden. De groote golfstroom volgt hier nagenoeg de rigting van de passaat. Beiden vereenigd verkorten aanmerkelijk de reizen van de Oostelijke naar de Westelijke plaatsen, doch verlengen die in omgekeerde rigting. Met zeilschepen wordt de reis van *Suriname* naar *Curaçao* in acht dagen en minder volbragt, terwijl de reis van *Curaçao* naar *Suriname* van 25 tot 30 dagen vordert. De passaat-wind waait steeds door, frisch en met kracht. Dikwerf heeft men, vooral in de nabijheid van land, harden wind en zware buijen; nimmer is dit echter van langen duur.

Over het algemeen is het bevaren van de *Caraïbische zee* aangenaam; het water is er helder blaauw, en even helder blaauw de lucht; een verkoelende wind tempert er aanmerkelijk de hitte der nagenoeg loodrecht nedervallende zonnestralen, terwijl de zuiverheid van de atmosfeer het hooge bergachtige land op groote afstanden doet zien, en menig prachtig vergezigt oplevert. Zoo zag ik, op eenen togt langs de kusten van *Nieuw-Granada*, op 14 à 20 mijlen afstand, de sneeuwtoppen der *Sierra-Nevada*; op *Curaçao* ziet men vaak de blaauwe bergen van *Coro* aan de kust van *Venezuela*, op eenen afstand van 14 of 15 mijlen. Inzonderheid laten zich de eilanden *Saba* en *St. Eustatius*, door hunne hoogte, van zeer ver waarnemen. De nachten zijn in de *Caraïbische zee* over schoon; meestentijds een prachtige geheel onbewolkte sterrenhemel; bij hare opkomst ziet men er, als 't ware, de sterren uit de kimmen oprijzen, en bij haren ondergang daar achter verdwijnen.

Zeer groot is het verschil tusschen de *Bovenwinds-* en de *Benedenwinds-eilanden*. De eersten zijn rijk begaafd door eenen weelderigen plantengroei, terwijl de laatstgenoemden dorre klippen zijn, van eentoonige, roodachtige kleur. Volgens *VON HUMBOLDT* zouden zij de dorre kruinen zijn van eene bergketen onder de zee, en een der takken van het hoofdgebirge de *Andes*, zich met de overige takken van dat gebergte evenwijdig uitstrekkende.

De stroom heeft tusschen de *Benedenwinds-eilanden* onregelmatige afwijkingen in Zuidelijke of Noordelijke rigting, waardoor de vaart er zorgelijker is dan op menige andere plaats. Hieraan had *Curaçao*, in de maand Mei van het jaar 1678, zijn behoud te danken; eene aanzienlijke Fransche vloot zeilde, onder den Admiraal *D'ESTRÉES*, van het eiland *Martinique* om *Curaçao* te veroveren; met schrik verwachtte men iederen dag den vijand, toen de mare zich verspreidde, dat die zoo gevreesde vloot niet meer bestond, en, als in het gezigt van *Curaçao*, op de *Aves-eilanden* vergaan was; van de twintig oorlogschepen vergingen er achttien, en slechts weinige schipbreukelingen reddden het leven op de dorre klippen. Het was eene redding, gelijk aan die van het moederland in 1588 bij het vergaan der Spaansche *Armada*; nog langen tijd werd op *Curaçao*, in plegtigen dankdag, die uitredding herdacht.

De in de *Antilles* zoo hevig woedende orkanen nemen meestal eenen aanvang beoosten de *Bovenwinds-eilanden*, en vervolgen, in de rigting van den golfstroom, hunnen weg Westwaarts langs de *Groote Antilles*, tot zij zich, de kust van het vaste land van *Noord-Amerika* volgende, allengs ombuigen en, in Noord-Oostelijke rigting, in den

Atlantischen Oceaan eindigen. Grootte verwoestingen werden vaak door die orkanen op *St. Eustatius*, *Saba* en *St. Martin* aangegript, terwijl *Curaçao*, *Bonaire* en *Aruba* doorgaans gespaard bleven. De orkaan van Junij 1881 is de eenige mij bekende, die de laatstgenoemde eilanden zeer nabij kwam; de Nederlandsche oorlogsbrik *Sirene* werd er te *Bonaire* door op het strand geworpen en verbrijzeld. De baan der gewone orkanen, en even zoo die van Junij 1881, zijn op de kaart aangegeven.

CURAÇAO.

De voorstellingen der West-Indische eilanden onder Nederlandsch gebied, met *Curaçao*, als de voornaamste dezer, en waar ook de hoofdzetel des Bestuurs gevestigd is, willende aanvangen, doe ik eene korte beschrijving van dat eiland, en de mededeeling van eenige geschiedkundige bijzonderheden daaraan voorafgaan.

Curaçao heeft eene langwerpige gedaante, en strekt zich in Noord-Westelijke en Zuid-Oostelijke rigting uit over eene oppervlakte van nagenoeg acht geographische mijlen. De lengte is omstreeks 12 uren gaans, de grootste breedte 2 à 3 uren. Het bestaat grootendeels uit groensteen en kalkformatie. In de valleijen tusschen de menigvuldige bergen en heuvelen, vindt men eene dunne aardlaag, die eenigen plantengroei toelaat. De opbrengst van den grond voldoet niet aan de behoeften der inwoners en van hun vee; het daartoe noodige wordt van de kust van *Venezuela* of van elders aangevoerd. In de menigvuldige binnen-baaijen vindt men echter door de natuur of door de kunst gevormde hoedanigheid; de uitvoer bedroeg in het jaar 1857 eene hoeveelheid van 14,260 vaten.

De wijze van zout-inning (*oogst* genoemd) is zeer eenvoudig: met den vloed wordt het zeewater in bekkens ingelaten, en daarna de toegang gestopt; de zonnehitte doet het water verdampen, en laat het zout op den bodem achter, dat zonder eenige verdere bewerking voor gebruik of verzending geschikt is. Voor de kwaliteit van het zout is het beter (zoo meent men), dat er ook eenig versch regenwater nu en dan bij de loog komt.

Aan de Noordzijde is het eiland ongenaakbaar door de steile rotswanden, de menigvuldige klippen en de sterke branding. Aan de Zuidzijde vindt men verschillende baaijen, van welke de *Spaansche*, de *Caracas*- en de *St. Anna*-baai de voornaamsten zijn.

De bergen hebben allen een dor aanzien: uit zee gezien vertoonen zij zich met de steilste vlakten aan de landzijde, en met de toppen als naar elkander heenwijzende. De *St. Christoffel* is de hoogste van het eiland, en bereikt eene hoogte van omstreeks 375 ellen.

Rivieren bezit *Curaçao* niet. Door natuurlijk gevormde of door kunst aangebrachte waterleidingen wordt het schaars gevallen regenwater verzameld, en naar gemetselde bakken afgevoerd. Bijna iedere woning heeft haren regenbak, waarin het water, soms voor verscheidene maanden, bewaard wordt. Het water levert dan ook op *Curaçao* eenen niet onaanzienlijken tak van handel op, en een waterput is er eene betrekkelijk kostbare bezitting. Door gebrek aan regen- en bronwater werd *Curaçao* vaak zwaar geteisterd; meermalen moest het water door schepen van elders aangevoerd worden, en ging de veld-oogst geheel te niet.

Het eiland is verdeeld in drie divisien, en ieder van deze wederom in twee of drie districten.

De *Oost-divisie* is het Zuid-Oostelijk gedeelte van het eiland, en bevat de *Caracas*-baai, en het fort *Beekenburg*. Van die zijde *Curaçao* naderende, zeilt men *Klein-Curaçao* voorbij, een dorre klip, waarop een vuurtoren staat; regts ziet men het eiland *Bonaire*, te herkennen aan den *Brandaris*, een puntige zadelberg. *Punt-Canon*, de Zuid-Oostelijke hoek van *Curaçao*, voorbij zeilende, vervolgt men den weg om de Oost-divisie, met haren *Tafelberg*, — een berg met platten top, — langs het fort *Beekenburg*. Weldra ontwaart men nu de eerste huizen van de buitenwijk *Pietermaai*, boosten de stad gelegen, de fortificatiën van de haven, de *Willemstad* en het fort *Nassau*, dat, op eene steile hoogte gelegen, dit alles domineert.

De *Midden-divisie* bevat de *Willemstad* en hare omstreken, de *Piscadera*-baai en het *Schottegat*. In het Noordelijk gedeelte ligt de plantaadje *Hato*, bekend door hare merkwaardige grot en baden.

De *West-divisie* is het vruchtbaarste gedeelte van het eiland; hare hoogere bergen (waaronder de reeds genoemde *St. Christoffel*) en de daartusschen gelegen valleijen leveren op sommige punten schoone natuurtooneelen.

De drie divisien en de daarin gelegen plantaadjen zijn door tamelijk goede wegen onderling en met de stad verbonden.

Volgens de laatste opgaven telde het eiland *Curaçao* eene bevolking van 19669 zielen, waaronder 6800 slaven.

Curaçao is de oudste Bezitting van Nederland in de West-Indië. Eertijds maakte het, met de eilanden *Bonaire* en *Aruba*, een deel uit van het Spaansche landschap *Coro* op de vaste kust; later kwam het onder het opperbewind van *St. Domingo*.

In 1634 vestigde de West-Indische Compagnie hare aandacht op dit eiland, en die kouze is weder een blijk, met hoe juist en hoe voorvaders de behoeften, zoo van het oogeblik als van de toekomst, wisten te voorzien. De ruime en veilige haven, de beste in gansch West-Indië, en tegen den magtigsten vijand met betrekkelijk geringe magt te verdedigen, — zoowel als de voor den handel uitnemend geschikte ligging van het eiland, maakten, in den oorlog met Spanje, *Curaçao* tot een vermogend steunpunt voor de operatiën tegen den vijand ter zee, en beloofden in vreedstijd, als stapelplaats, uitstekende voordeelen.

Het opperbevel over de expeditie, bestaande uit vier schepen, was aan J. VAN WALBEEK, het bevel over de landingstroepen aan P. LE GRAND, toevertrouwd; beiden hadden

vroeger in Brazilië gediend. Zonder ernstigen tegenstand te ondervinden, vestigden zich de onzen aan den Oostelijken of linker haven-oever. Het dorp *Santa Ann* aan de haven gelegen, was, bij hunnen aftogt, door de Spanjaarden in brand gestoken.

Met den Munsterschen vrede (1648) werd Nederland in het bezit van *Curaçao* bevestigd, de *Willemstad* werd gebouwd, ommuurd, en verbonden aan het reeds op den Oostelijken haven-oever aangelegd fort *Amsterdam*.

Na het verlies van *Brazilië* (1654) vertrokken vele familiën van daar naar *Curaçao*, terwijl ook het eiland (1659) voor de uit *Portugal* en later uit *Brazilië* verdreven *Israëlieten*, even als *Suriname*, een toevluchtsoord werd. Van die tijdstippen dagteekent de opkomst van het eiland.

In 1672, tijdens den oorlog tusschen *Frankrijk* en ons Vaderland, deden de Franschen onder den Gouverneur van *St. Domingo* DE BAAS, met 3 à 400 man, in het Oostelijk gedeelte des eilands eene landing. Door de gewapende burgerij werd echter zoodanigen wederstand geboden, dat de vijand met smaad en schande het eiland verliet. Die hoon, meende LOBEWILK XIV, moest schitterend worden gewroken. Eene aanzienlijke Armada, onder den Admiraal D'ESTRÉES, werd (1678) tegen dat kleine plekje gronds uitgezonden; dan (wij stipten het reeds aan) de Voorzienigheid verijdelde dien toleg.

Even als *Suriname*, had ook *Curaçao* (1713) den aanval van eene Fransche vloot onder bevel van den Admiraal CASSARD, te verduren. Te vergeefs wees de Raad van *Curaçao* op den met *Frankrijk* gesloten wapenstilstand; CASSARD bombardeerde de stad zoo hevig, dat de verdere vernieling met eene aanzienlijke brandschatting moest worden afgekocht. Veel had *Curaçao* te lijden door tweespalt tusschen de ingezetenen (1738), en door eenen opstand onder de negerbevolking (1752); terwijl het springen van het oorlogschip *Alphen*, te midden der haven (1778), eene aanzienlijke schade aan schepen en goederen toebrengt.

In 1795 brak er, onder de leiding van negers van *St. Domingo*, een opstand onder de slaven uit, en werd het eiland met moord en roof bedreigd; door den moed en het beleid der gewapende burgerij werd dit onheil afgewend.

De meer en meer toenemende handel en het vertier door de vele en belangrijke scheepstimmerwerven, deden *Curaçao* meer en meer in welvaart toenemen; het tijdstip tusschen 1775 en 1788, wordt als het toppunt van voorspoed, in de overleveringen bewaard.

Onder voorwendsel om de geleden schade te herstellen van het Fransche fregat *la Vengeance*, nestelden de Franschen zich (1800), onder den Franschen Agent BRESSEAU en den Generaal JEANNET, in *Curaçao*, en eindigden met de opeiseling van het eiland in naam der Fransche Republiek. Gelukkig daagde in tijds redding op; een Engelsch fregat, onder WATKINS, bragt aanzienlijke versterking in wapenen en ammunitie aan, terwijl de verschijning van twee Amerikaansche fregatten den Franschen zoodanigen schrik aanjoeg, dat zij in allerijl het eiland ontruimden.

Sedert dat tijdstip was *Curaçao* onder de bescherming van Engeland, krachtens de met WATKINS gesloten overeenkomst, en bleef het Bestuur en zelfs het bevel over de gewapende burgerij, in handen van den Nederlandschen Gouverneur.

Na den vrede van *Amiens* kwam *Curaçao* (1803) weder geheel onder Nederlandsch gebied, doch kortstondig was de voorspoed hieruit voor het eiland geboren. Beslissend was, na onderscheidene aanvallen der Engelschen onder MURRAY (1804 en 1805), hun aanval in den nieuwnaach van 1807; te midden der buitensporigheden van het feestvieren van het garnizoen en de bevolking, werd het door de Engelschen bemagtigd.

In 1816 keerde *Curaçao* onder het bestuur van Nederland terug. In 1827 werd het eene vrijhaven.

Van de geschiedenis der overige eilanden, te veel uiteenlopende met de geschiedenis van het meer belangrijke *Curaçao*, stel ik mij voor, later, bij de voorstelling daarvan, een en ander aan te stippen.

P L A A T IX, X, XI EN XII.

GEZIGTEN IN DE HAVEN EN VAN HET SCHOTTEGAT TE CURAÇAO.

Langs eene zeer uitgestrekte batterij zeilt men den mond der haven binnen, door eene naauwe, eenigzins gekromde goel. Op het regter haven-hoofd staat het fort *Amsterdam*, op het linker het *Rif-fort*. Een vijandig binnenlopend zeilschip heeft dus eerst een geducht vuur in de flank, en daarna een niet minder beduidend kruisvuur te doorstaan; stoomschepen, die niet om de Oost binnen behoeven te loopen, kunnen het eerste, nimmer het laatste vuur ontgaan. Aan het eind der haven, omstreeks 1600 ellen van den havenmond, ligt op eene rots ter hoogte van ongeveer 60 ellen, het fort *Nassau*, dat de haven bestrijkt, en voor eene vijandelijke vloot, het verblijf in de haven schier onmogelijk maakt. Tusschen de eerstgenoemde forten doorzeilende, ontwaart men, op de flank van het fort *Amsterdam*, het Gouvernementshuis; — de toegang is door eene poort in den hoofdwal, en, aan de binnenzijde, met een breed bordes. Op het binnenplein van het fort bevinden zich de kerk der vereenigde Luthersche en Protestantsche gemeente, de Gouvernements-kantoren en de magazijnen.

Aan het fort *Amsterdam* grenst de *Willemstad*; zij is aldus genoemd naar den Stadhouder van dien naam, en werd, na den Munsterschen vrede, grootendeels gebouwd en (uitgenomen aan de havenzijde) geheel ommuurd en aan het fort verbonden.

Door eene goel ter regterzijde in de haven, komt men in het *Waai-gat*, eene langwerpige groote kom, aan welker Noord-Oostelijk uiteinde de berg *Altena* ligt. In

1672 hadden de Franschen zich hier gevestigd. Langs het *Waaigat* strekt zich, aan de Zuidzijde, de buurt *Pietermaai*, langs het strand uit. Aan de overzijde, en verder langs de haven, vindt men de buurt *Scharloo*, met hare scheepstimmerwerven en pakhuizen.

Plaat IX stelt den ingang der haven tusschen de beide forten, het Gouvernementsgebouw en het begin der kaai, langs de haven, van de *Willemstad*, voor. — De meeste huizen zijn beneden pakhuizen en magazijnen, waar de schepen onmiddellijk voor liggen, hunne lading ontvangen of lossen, en waardoor dit wel het bedrijvigste gedeelte der stad is. Aan den tegenovergestelden havenoever ziet men het *Rijfort*; het is bijna geheel door water omgeven.

Evenwijdig aan het strand heeft men het ondiepere *Rijwater*, tusschen het fort en de *Overzijde* der stad (*Otra Banda*). Men heeft hier een vierkant plein en de lig- of aanlegplaats der pontjes, waarmede men de haven overvaart. Een weinig meer binnenwaarts in de haven, komt men aan de werven, aan weerszijden der haven.

Plaat X stelt den ingang tot het *Waaigat* en den stadswal aan de Noordzijde voor; daar achter ziet men in het verschiep de eerste huizen van de wijk *Pietermaai*; door een plein is deze wijk van de stad gescheiden. — Aan deze zijde van het *Waaigat* strekken zich de eerste werven van *Scharloo*, langs de haven, uit.

Plaat XI stelt het Noordelijkste gedeelte der haven voor. Rugwaarts van den ingang gekeerd, heeft men ter rechterzijde de werven van *Scharloo* en ziet men op den achtergrond het hooger gelegen fort *Nassau*. De haven hier eenigzins gekromd zijnde, beletten de klippen ter linkerzijde het gezicht in het *Schottegat*. — Verder links ziet men het *Bevedere*, eene in verval geraakte woning, waar men een prachtig gezicht over de haven heeft; — op den voorgrond de scheepstimmerwerven van *Otra Banda* of der Spaansche zijde; dit gedeelte der haven is meer bekend onder de naam van *de Klip*. Hier voor liggen de oorlogschepen in eene linie naast elkander, dwars in de haven gemeerd, met hunne breede zijden naar de monding der haven gekeerd.

Hierop volgt *Otra Banda* of de *Spaansche zijde*. Schoone gepleisterde huizen, veelal door amerikaansche *Spanjaarden*, of van de kust van *Venezuela* uitgewekenen bewoond, geven aan dit gedeelte der haven een fraai en deftig aanzien.

De haven, ter lengte van 1400 Ned. Ellen, eindigt tusschen twee hooge klippen, in eene zeer breede kom, het *Schottegat* genaamd. Dit *Schottegat* kan voor eene zeer talrijke vloot tot wijkplaats dienen; de toegang wordt vermogend door het fort *Nassau* beveiligd. Aan de sterkte van die positie had men, in 1807, eene betrekkelijk voordeelige capitulatie te danken.

Plaat XII stelt een gezicht in het *Schottegat* voor; regts ziet men het fort *Nassau*, vooral aan de zijde van het *Schottegat*, op zijne steile rots geheel ongenaakbaar. De klip meer omtrekkende, is deze als het ware hol en hangt het fort als over het water. Men ontwaart op dit fort de uitstekende armen van den telegraaf; deze neemt zijne seinen van andere, op hooge plaatsen gevestigde telegrafen in de Oost- en West-Divisiën over, en seint deze aan het fort *Amsterdam*.

Van het fort *Nassau* heeft men een prachtig gezicht op de haven, de stad, de fortificatiën, het *Schottegat* en zijne vele klippen en eilandjes. De woonhuizen en plantaadje-gebouwen komen, met hunne gepleisterde gevels, schilderachtig uit tegen de hellende vlakten van het hooger daarachter liggend land.

Het *Schottegat* is door zijne ruime en voor den passaat geheel opene ligging, zeer geschikt voor quarantaine-plaats. In 1852, toen op de brik de *Arend* de gele koorts woedde, en mijnen hooggeachten kommandant CAMBIER en niet minder dan 24 van de 60 man equipaadje wegmaaide, werd ook dit schip aldaar gestationeerd.

De oorlogschepen houden hier veelal hunne schiet-oefeningen. De schijf wordt op het meest vooruitstekende eilandje in het *Schottegat* gesteld, het schip ligt, als de hier voorgestelde brik, door den steeds waaijenden passaatwind, achter zijne aan de klip bevestigde ketting, immer dwars daarvan gestrekt.

De gemeenschap tusschen de beide haven-oevers, en de daarin uitkomende binnenwateren, wordt onderhouden door pontjes, — niet ongelijk aan de overhaal-pontjes in onze Hollandsche steden. Zij zijn veelal tegen de zonnestralen met een dak voorzien, en worden door wrikken in beweging gebragt. Op den voorgrond van plaat IX en XII ziet men zoodanige pontjes. Bij valwinden en onstuimig water, is de overtocht ongemakkelijk en niet zonder gevaar; eenige jaren geleden, is zoodanig pontje de haven uit en in zee gedreven.

Voor de gemeenschap met het binnenland, staat geen zoo uitmuntende waterweg, als in *Suriname*, ten dienste. De aanvoer geschiedt te water door het *Schottegat*, met groote ponten, en uit de baaijen, door middel van kleine schoeners of kustvaarders, buiten om; — te land met groote karren of wagens door ossen getrokken, of door ezels welke het aangevoerde dragen.

Met de haven-kom heeft men ook het fraaiste van *Curacao* gezien. De binnenstad is over het algemeen onregelmatig gebouwd, de straten zijn veelal naauw en bogtig, en leveren geene schoone gezichtspunten op.

PLAAT XIII.

DE CARACAS-BAAI. — HET FORT BEEKENBURG. — DE TAFEL- OF CABRITEN-BERG.

Aan de Zuid-Oostkust van *Curacao* ligt de *Caracasbaai*, en op eene uitstekende steile rots, een weinig binnen den ingang van deze, het fort *Beekenburg*. Met eenen steenen toren en eene batterij bestrijkt dit fort de baai en den haven-ingang.

Hoewel niet zoo hoog gelegen als het reeds beschreven fort *Nassau*, is het fort *Beekenburg*, als voorpost, voor de haven van *Curacao* en tot dekking der landingplaats in de baai, een vermogend verdedigingsmiddel tegen den vijand. Door de steile der rotswanden, en omgeven door een diep water, is de bemagtiging van de zeezijde bijna onmogelijk. Dit fort wordt echter van de landzijde door den *Cabritenberg* bestreken. In 1805 maakte de Commodore MURRAJ hiervan gebruik, door, beoosten de baai geland zijnde, van dien berg het fort te beschieten, om de bezetting te noodzaken het te verlaten. Een gedeelte van het garnizoen, ondersteund door de gewapende burgerij, trok uit de stad, den *Cabritenberg* om, en verdreef den vijand, die zijn geschut, ammunitie en krijgsbehoeften achterliet.

Achter het fort *Beekenburg* wordt de baai door eenen dam gescheiden van een binnenwater, het *Spaansche water* genoemd. Hier lag, onder de Spanjaarden, de eerste hoofdplaats van het eiland, *Santa-Barbara*. Zoodanige binnenwateren vindt men op *Curacao* in menigte; velen daarvan vormen natuurlijke zoutpannen. Wat de natuur aan *Curacao* in vruchtbaarheid heeft onthouden, wordt alzoo, immers gedeeltelijk, vergoed door de gelegenheid tot winning van een voor den mensch onontbeerlijk product — het zout.

De *Cabritenberg*, ter hoogte van bijna 1000 voeten, strekt tot verblijf- en schuilplaats van eene menigte wilde reebokken (*cabriten*); moeijelijk zijn deze tusschen de kloven en over de diepten, langs struikgewas, en over eenen steenachtigen grond, te vervolgen. Evenzoo vindt men er velen in de nog hoogere bergen in het Westelijk gedeelte van *Curacao*, voornamelijk in den omtrek van den *St. Christoffel*.

PLAAT XIV.

DE GROT VAN HATO.

Wie op *Curacao* is, moet de grot van *Hato* zien; men maakt van zoodanig uitstapje doorgaans eene *pic-nic-partij*. Om niet in de brandende zonnehitte te rijden, vingen wij den togt aan bij het opkomen van den dag. De paarden en rijtuigen stonden aan den waterkant van *Otra Banda* gereed; in een vrij talrijk en vrolijk gezelschap reden wij, na *Otra Banda* te zijn doorgereden, den *Rooden weg* op, aldus genaamd naar het roodkleurig stof, dat er voortdurend opwaait van den klipsteen waarover die weg loopt. Voor velen is die *Rode weg* een treurige gang; hij geleidt naar de kerkhoven.

Wij kwamen eene menigte ossenwagens en beladen ezels tegen, en vele slaven en slavinnen met hunne vracht op het hoofd, water, groenten en andere eetwaren naar de stad brengende. Wij volgden, gedurende eenigen tijd langzaam stijgende, de rigting van de kust, tot bij de plantaadje *Plantersrust*, alwaar wij, door eenen hollen weg, het binnenland insloegen.

Langzamerhand daalden wij in de vlakte af, en passeerden eene menigte plantaadjen met eenigzins hooger geboomte. Ter rechter zijde hadden wij het gezicht over het *Schottegat*, op de beide klippen, waartusschen de haven daarin uitloopt, en op eene van welke het fort *Nassau* gebouwd is, — ter linker zijde op steile en naakte bergen, de *Drie Gebroeders* genoemd. Weinig belommerd was de weg en doorgaans met cactusplanten en klipsteenwanden begrensd. Het dan eens ryzende dan eens dalende van den weg, gaf eenige verscheidenheid. In de meer begroeide valleijen, leverden de plantaadje-woningen met hare helder, meest wit of geel bepleisterde gevels, en de hier en daar verspreide gehuchten door vrije negers bewoond, nu en dan een niet onaardig gezicht op.

Na omtrent een uur reden wij de poort der plantaadje *Hato* binnen. Vroeger was zij eene Gouvernementsplantaadje, thans is zij bijzonder eigendom. Het zuivere bronwater, door waterleidingen in groote bakken verzameld, verschaft er eene uitmuntende gelegenheid voor een verfrisschend bad, en het drenken van het vee. Tot herstelling der gezondheid wordt er nu en dan, gedurende eenigen tijd, gebruik van gemaakt. Door den betrekkelijk grooten overvloed van water, is hier de plantengroei weliger dan elders op dit dorre eiland.

Na een weinig van onzen rid te hebben uitgerust, beklommen wij eenen in den steilen rotswand uitgehouwen trap, en kwamen, ter hoogte van omstreeks 200 voeten boven de oppervlakte der zee, bij den ingang der grot. Wij hadden hier een prachtig gezicht. De welige plantaadje *Hato* en de woeste Noordkust van het eiland, tegen welke steile

rotswanden de zee in felle branding met geweld breekt, leverden een voor het oog niet onbehagelijk contrast op.

Een zestal negers ontstaken nu hunne flambouwen, bestaande uit drooge maïsstocken en zoogenaamd *hardoesjes-hout*, en door onze geleiders bijgelicht, vervolgden wij, dan rijzende dan weder dalende, onzen weg door de ontelbare kronkelpaden van deze merkwaardige grot. Nu bevonden wij ons in enge gaanderijen, dan in ruime gewelven door de natuur gevormd, en waar zich de meest phantastische vormen voordeden. De gewelven hebben veelal afhangende en evenzoo uit den bodem uitstekende punten van dropsteen; op sommige plaatsen vereenigen zich deze, en vormen kolommen, waardoor het gewelf als 't ware ondersteund wordt. Aan vele plaatsen der grot zijn, naar de meest in het oog vallende vormen, namen gegeven; eene der plaatsen, waar vele zuilen naast elkander den wand bedekken en holder afsteken tegen den overigens zwarten wand, wordt *het orgel* genoemd, eene andere *de beelden*, eene derde, waar hopen van minderen omvang in de grootere hopen uitkomen, *de ovens*, *de heuken*, enz.; het gewelf op de plaat voorgesteld, heet *de herk*. Van sommige der afhangende kegels drupt onophoudelijk het water naar beneden, en vormt hier en daar kommen met water gevuld, terwijl elders het afdruppende water, steenstof met zich voerende, op den bodem kegels vormt; vele der kolommen zijn vermoedelijk op die wijze ontstaan.

Treffend was het gezicht in een der hoogste gewelven; van den top van den koepel was eene steenklomp nedergestort, en, door het hierdoor gemaakte gat, stroomde een heldere lichtstraal naar binnen. Men verhaalde ons, dat in vroeger tijd hier het goraamte was gevonden van eenen vermoedelijk door dit gat ter nedergestorten neger.

Volgens sommigen zou de grot eene groote uitgestrektheid hebben, en, met hare talloze vertakkingen, onder het gehele eiland doorloopen; op vele plaatsen is werkelijk, als men met den voet stampt, een kelderachtig hol geluid waar te nemen.

Na eene tamelijk vermoeijende wandeling van bijna een uur, op den oneffen bodem der grot en in de stiklucht der flambouwen, ademden wij met een waar genot de frische buitenlucht weder in, en dubbel schoon kwam ons nu het vrije uitzigt voor, dat ons bij den ingang der grot reeds had getroffen. Op de plantaadje teruggekomen, verfrischten wij ons in een bad, bragten met eene wandeling door den tuin, na het gebruiken van een goed dejeuner, den dag zeer genoegelijk ten einde, en reden, zeer voldaan over ons uitstapje, in de avondkoelte, langs denzelfden weg dien wij gekomen waren, naar de stad terug.

PLAAT XV.

BONAIRE.

Dit eiland, ten Oosten van *Curaçao* gelegen, het grootste der onderhoorige eilanden, heeft eenen omtrek van omstreeks 19 Duitsehe mijlen. Het is bijna even dor als *Curaçao*. In de groep der *Benedenwinds-eilanden* bekleedt het echter eene belangrijke plaats door de groote zoutwinning; de zoutpannen zijn er uitsluitend Gouvernements eigendom; in 1857 zijn op *Bonaire* 55,074 vaten ingezameld.

In 1626 zouden voor het eerst de onzen, onder BOUDEWLN HENDRIKS, dit eiland bezocht hebben. Met *Curaçao* ging het onder vreemd gezag over. Tijdens het Engelsch bestuur (1807—1816) werd het aan eenen Noord-Amerikaan voor f 4000 's jaars verpacht. De bevolking bedroeg, volgens de laatste opgaven, 2791 zielen, de slaven van het Gouvernement (662) en die der particulieren, te zamen tot een getal van 829, daaronder gerekend.

De plaat stelt een gezicht voor op de stad; zij is klein en onaanzienlijk.

De baai wordt ten Oosten gedekt door eene zeer lage, in zee vooruitstekende strook lands, waarop aan de Zuidelijkste punt sedert 1837 een vuurtoren staat. Het water in de baai is zeer diep en het strand steil aflopende; men brengt daarom steeds eenen tros uit op den wal, terwijl door den aftandigen wind het schip bestendig uit den wal wordt gehouden. Bij het uitsteken van den wind naar het Westen en Zuiden, is de reede onveilig; men dient daarom steeds gereed te liggen om onder zeil te gaan. Met eenen zeer Zuidelijken orkaan (van welken de baan op de kaart afgeteekend staat) verging op deze reede, zooals wij reeds aanduiden, in 1831 de oorlogsbrik *Sirene*; de stukken werden later opgevischt en op het *Riffort* op *Curaçao*, in batterij gesteld.

Beoosten de stad werd vroeger een klein fort gebouwd, waar weinig meer van overig is.

Het Noord-Westelijk gedeelte van het eiland is hoog en bergachtig. De hoogste berg, de *Brandaris*, levert voor de vaart naar *Curaçao* een uitmuntend verkenningsteeken op. Een uitstapje naar de *Fontijn*, waar men eenen betrekkelijk weligen plantengroei aantreft, is het eenige wat op *Bonaire* de eentoonigheid van het verblijf afbreekt.

Op een' kwartmijl afstand van den wal, bewesten de stad, en de reede aan de Westzijde eenigzins beschuttende, ligt *Klein-Bonaire*, een klein, laag en onbewoond eiland, met laag struikgewas bezet.

Tot de *Benedenwinds-eilanden* onder Nederlandsch gebied, behoort nog *Aruba* (op oude kaarten, vermoedelijk naar het aldaar reeds zeer vroeg gevonden goud, *Oruba* genoemd), op eenen afstand van ongeveer 14 mijlen bewesten *Curaçao* gelegen. Ik had slechts de gelegenheid er eene landverkenning van te nemen, minder geschikt om in deze verzameling te worden opgenomen.

PLAAT XVI.

ST. EUSTATIUS.

Van de *Bovenwinds-eilanden* is *St. Eustatius* wellicht het merkwaardigste om de grootsche herinneringen, die zich daaraan verbinden; — eens de stapelplaats voor den handel van bijna geheel *West-Indië*, werden op dit kleine plekje gronds, naanwelijks vijf uren gaans in den omtrek, jaarlijks schatten gewonnen. De *Diamanten rots* (zoo werd dit eiland wel eens genoemd) was eene handelplaats, die voor geene andere in welvaart onder deed.

In 1639 voor het eerst door de onzen bezet, was het, onder het oppergezag der Algemeene Staten, het eigendom van Zeeuwsche kooplieden. In 1665 door de Engelschen overweldigd, werd het spoedig daarna, met hulp van Franschen, hernomen, en bij den vrede van *Breda* (1667) als Nederlandsche bezitting bevestigd.

Bij verraad in 1689 door de Franschen vermeersterd, kwam het reeds in het volgende jaar, met hulp van Engelschen, onder ons gebied terug. Van toen af steeg de welvaart gedurende een tijdsverloop van ruim 90 jaren; het telde in 1780 eene bevolking van 25,000 zielen, nu slechts van 1936, waaronder 1114 niet vrijen.

Het begin van 1781 was voor dit eiland het keerpunt van voorspoed. Nog vóór dat men aldaar van de vredebreuk met Engeland kennis droeg, werd het door den Admiraal RODNEY bij verrassing genomen en uitgeplunderd. Meer dan vier millioenen ponden sterling werden als buit aan de Engelsche schatkist vorantwoord.

St. Eustatius was de mododinger van *St. Thomas*; dien te fnuiken, was de toelag, en voor goed is die in dat noodlottig jaar bereikt.

Vroeger was *St. Eustatius* de zetel van het bestuur, onder eenen Gouverneur, over de drie eilanden *St. Eustatius*, *St. Martin* en *Saba*; later werd *St. Martin* hiervan afgescheiden.

Het eiland doet zich uit zee schilderachtig voor. Aan den Zuid-Oostelijken hoek vertoont zich de ongeveer 2300 voeten hooge *Kwill*, vroeger een vuurspuwende berg, thans, in zijnen vorigen krater, eene uitstekend vruchtbare vallei ter lengte van omstreeks 300 ellen middellijn, ter diepte van nagenoeg 600 ellen, vormende. Een bezoek aan de *Kwill* is een aangenaam, doch tamelijk vermoeijend uitstapje. Sedert de ontdekking van dit eiland, schijnt de krater niet brandende te zijn geweest. Veel heeft het eiland echter nu en dan door aardbevingen, meer nog door de in deze streken woedende orkanen geleden.

Aan den anderen uithoek is het eiland rotsachtig. Tusschen die beide verhevenheden ligt eene vruchtbare vlakte, waar bijna alle gewassen der Tropische gewesten welig groeijen, en inzonderheid het suikerriet uitmuntend slaagt. In die vlakte ligt, aan de Zuid-West-zijde, de *Oranje-stad*; zij bestaat uit de boven- en de benedenstad, een steil pad en zigzag verbindt deze beiden.

Het gezicht op deze plaat voorgesteld, is genomen uit de Roomsche-Katholieke Pastorij; regt voor zich ziet men de *Kwill* met zijne getande toppen; op den voorgrond het fort *Hollandia*, in 1673 gebouwd, en een goed gedeelte van de bovenstad, ter rechterzijde het begin van den weg die naar de benedenstad geleidt, en die benedenstad, thans bijna geheel ruïne, in de laagte aan den oever der zee.

Hoezeer eene Nederlandsche Bezitting, is alles, in taal, zeden en uiterlijk, op *St. Eustatius* geheel Engelsch.

Op *St. Eustatius* en *Saba* vindt men de *all spue*, een gewas, waarvan het loof en de vrucht tot het overhalen der rhum gebruikt worden; de *bay-rhum* is eene der voornaamste opbrengsten van het eiland, buiten de suiker en de melassie, en algemeen geroemd en bekend.

PLAAT XVII.

ST. MARTIN.

Alleen het Zuidelijk en minst vruchtbare gedeelte van dit eiland is eene Nederlandsche Bezitting; het Noordelijk gedeelte behoort aan Frankrijk. De slavenhouders op het Nederlandsch gedeelte zagen, toen de emancipatie op het Fransche gedeelte was afgekondigd, velen hunner slaven overloopen. Deze hadden slechts de bergen die beide gedeelten van elkander scheiden, over te gaan, en zij waren vrij. Naar hetgeen men mij op *St. Martin* verhaalde, was dit allengs verminderd en had ten slotte bijna geheel opgehouden; het lot der wegloupers was, in vergelijking met hunnen vroegeren toestand, niet dat wat zij er zich van voorstelden. COLUMBUS zou, op zijne tweede reis (1493), dit eiland reeds hebben bezocht. Er woonden toen *Caraiiben*, die veel overeenkomst in zeden en gewoonten hadden met de in *Suriname* nog overgebleven *Indianen*.

In 1627 viel het eiland in handen van Fransche vrijbuiters (*Boucaniers*). In 1638 hadden er zich eenige Hollanders van *St. Eustatius* nedergezet; kort daarop viel het den Spanjaarden in handen. Toen deze het eiland in 1640 ontruimden, vernielden zij hunne forten en staken de woningen in brand. Eenige weinige Hollanders en Franschen waren in de bosschen gevugt, doch namen, toen hunne onderdrukkers voor goed weg waren, bezit van het eiland, en verdeelden het, zoo als het thans nog is.

Ook *St. Martin* werd in 1781 door den Admiraal RODNEY vermeersterd, maar niet, als *St. Eustatius*, uitgeplunderd, doch reeds in 1782 door de Franschen hernomen. In 1794, tijdens den oorlog tussehen Frankrijk en het Moederland, werd door de onzen, het in het Fransche gedeelte gelegen fort *Marigot* bij verrassing ingenomen, doch in 1795 aan onze toenmalige broeders teruggegeven, tot dat, in 1801, het geheele eiland door de Engelschen bemagtigd werd. Na den vrede van *Amiens* (1803) weder onder Nederland gekomen, werd het op nieuw (1810) door de Engelschen vermeersterd, doch in 1816 aan Nederland teruggegeven.

St. Martin werd in September 1819 door eenen woedenden orkaan vreeslijk geteisterd. Gedurende 24 uren hield hij aan, onder een oorverdovend geloei, een' volslagen duistere hemel, nu en dan door bliksemstralen verlicht en bij eene verbolgene zee, die het geheele eiland dreigde te verzwelgen. Verschrikkelijk was het te zien, welke verwoestingen door den storm waren aangerigt; de vruchten van jaren arbeids waren in één enkel etmaal vernield. Vele woningen, zoo van hout als van steen, de kerk der Hervormden, zelfs het steenen blokhuis en het *Willensfort* waren slechts bouwvallen; aan de *Simons-baai* was een geheel dorp door de zee weggespoeld. Van de plantaadje-gebouwen, en de zooveel belovende suikerrietvelden, van de uitgebreide moestuinen en talrijke ooftboomen was nagenoeg niets meer over. Aan alle levensbehoeften was zoodanig gebrek, dat van de naburige eilanden in den dringenden nood moest worden voorzien. Een tweehonderdtal menschen en eene menigte vee kwamen bij dien ramp om het leven. Sedert dat tijdstip zou het eiland, door het doorbreken van het zilte water, veel van zijne vruchtbaarheid hebben verloren.

Het eiland heeft eene zeer onregelmatige gedaante. Het kan op eene lengte van 7, en op eene breedte van $3\frac{1}{2}$ Engelsche mijlen geschat worden; voor $\frac{2}{3}$ is het met bergen bedekt, welker hellingen en daartusschen gelegen valleijen, goede teelaarde hebben.

De hoofdplaats *Philipsburg*, in 1735 onder den toenmaligen Gouverneur JOHN PHILIPS gebouwd, en naar hem genoemd, wordt op de plaat voorgesteld. Het stadje bestaat uit twee evenwijdig met het strand loopende straten, en doet op menigvuldige plaatsen, in onderscheidene open vakken, de sporen der verwoestingen van 1819 onderkennen. Achter de stad bevindt zich een zoutmeer van eene uitgestrektheid van nagenoeg 320 bunders, alsook nog eenige daarvan afgesloten zoutpannen. In 1857 werden uit de particuliere zoutpannen 18,000 vaten verkregen. Kort geleden werd een belangrijk oetooi verleend aan eene vennootschap voor de zoutwinning op *St. Martin*.

Philipsburg ligt aan eene zeer ruime baai, en zou eene uitmuntende haven zijn, alleen aan de Zuidzijde open, zoo niet eene aanmerkelijke ondiepte (hier genoemd *de baai*) die zich te midden van de baai zeer scherp afteekent, voor de schepen van eenigen diepgang de ruimte in de baai aanmerkelijk verkleinde. Eene in het oogvallende kleurverandering van het water (op de plaat wedergegeven) duidt de grens dier ondiepte aan.

Schilderachtig doet zich de stad voor met hare wit gepleisterde of licht gekleurde houten huizen, die tusschen het groen, en tegen de bewassen bergen die den achtergrond vormen, bevallig afsteken; — ter weerszijden is de baai door steile rotsen en hoogten omsloten; ter regterzijde ziet men op de plaat de *Atwell-Hill*, ter linkerzijde zijn de hoogten waarop het thans verlaten fort *Willem* is gebouwd.

Aan de Oost- of regterzijde van de baai, is de ingang, zeer ver in zee, te verkennen door de *Pointe Blanche*, eene uitstekende rots van witachtige kleur; aan de West- of linkerzijde, ligt, op eene uitstekende rots, van de bergen afgescheiden, het thans verlaten fortje *Amsterdam*.

Van het fort *Willem*, in 1807 onder den Gouverneur VERVEER, ter hoogte van 747 voeten boven de oppervlakte der zee, op den top van den eersten berg, waarvan een gedeelte op de plaat zichtbaar is, bewesten de stad gebouwd, en tegenwoordig tot seinpost dienende, heeft men een verrukkelijk gezigt op de baai en hare omstreken.

De bevolking van het Nederlandsche gedeelte van *St. Martin* bedraagt, volgens de laatstbekende opgave, 3095 zielen, waaronder 1746 slaven; de opbrengsten van het land zijn hoofdzakelijk suiker, melassie, rhum en zout.

P L A A T XVIII.

S A B A.

Dit eiland, het kleinste onzer West-Indische bewoonde eilanden, is welligt het gelukkigste van allen, omdat het de minste behoeften kent, en het minst van allen aan lotsverwisselingen heeft bloot gestaan.

COLUMBUS zou het (1492) op eenen *Sabbath* (zondag) ontdekt hebben, en het eiland daaraan zijnen naam ontleenen; het was toen onbevolkt. Nadat in 1640 het Hollandsche Gouvernement van *St. Eustatius* het eiland in bezit had genomen, zetten er zich in 1665 eenige Hollanders, Schotten en Ieren neder; zij leefden er, en na hen hunne nakomelingen, tot op dezen dag, vreedzaam en als van de geheele wereld afgezonderd.

Een aanval van den Admiraal RODNEY, na *St. Eustatius* geplunderd te hebben, — de orkaan van 1772, die er groote verwoestingen aanrigtte, — die van 1819, waardoor het eiland minder dan *St. Martin* te lijden had, — ziedaar de eenige bijzonderheden, die de geschiedenis van *Saba* te vermelden heeft.

Het geheele eiland bestaat uit eenen enkelen berg, vroeger een vulkaan. Het hoogste punt is de *Pick* (3300 voeten boven de oppervlakte der zee), op ongeveer 20 mijlen in zee te onderkennen. Aan de Zuidzijde van het eiland is eene vallei, vroeger de krater; hier liggen de huizen, met hunne witte gevels, te midden van eenen weligen plantengroei, op eene hoogte van meer dan 2400 voeten boven de oppervlakte der zee, en doen zich schilderachtig voor. Omstreeks 300 voeten lager ligt de kerk, de woning van den Gezaghebber, de school en eenige huizen, — het eigenlijke dorp. Aan den Noord-Westelijken hoek van het eiland steekt eene steile rots uit zee, de *Diamant* genaamd.

Het eiland heeft slechts twee landingplaatsen, de eene aan den Zuidelijken uithoek bij het thans verlaten fort *Roadstead*, de andere ten Noordwesten van het dorp, de *Ladder* genaamd. Langs steile, in de rots uitgehouwen trappen en smalle kronkelende paden, klimt men, nu en dan langs vervaarlijke kloven, naar het dorp, en van daar naar de straks beschreven vallei. Moeijelijk is die togt, maar het verkwikkende eener overheerlijke natuur, vergoedt de moeite rijkelijk.

Door zijne plaatsgesteldheid is *Saba* onneembaar. Met steenworpen werd de Admiraal RODNEY (1781) tot den aftogt gedwongen, en even zoo het bezoek van Fransche kapers op het eiland, afgeweerd.

De hooge ligging, de zuiverheid van den dampkring en de gematigdheid van de temperatuur, maken dit eiland tot eene der gezondste plaatsen der wereld. De grond is in de vallei uitnemend vruchtbaar; het suikerriet, het katoen, vroeger ook de koffij, even als alle ooft en penlvruchten, zelfs die van Europeeschen oorsprong, komen er uitnemend goed voort.

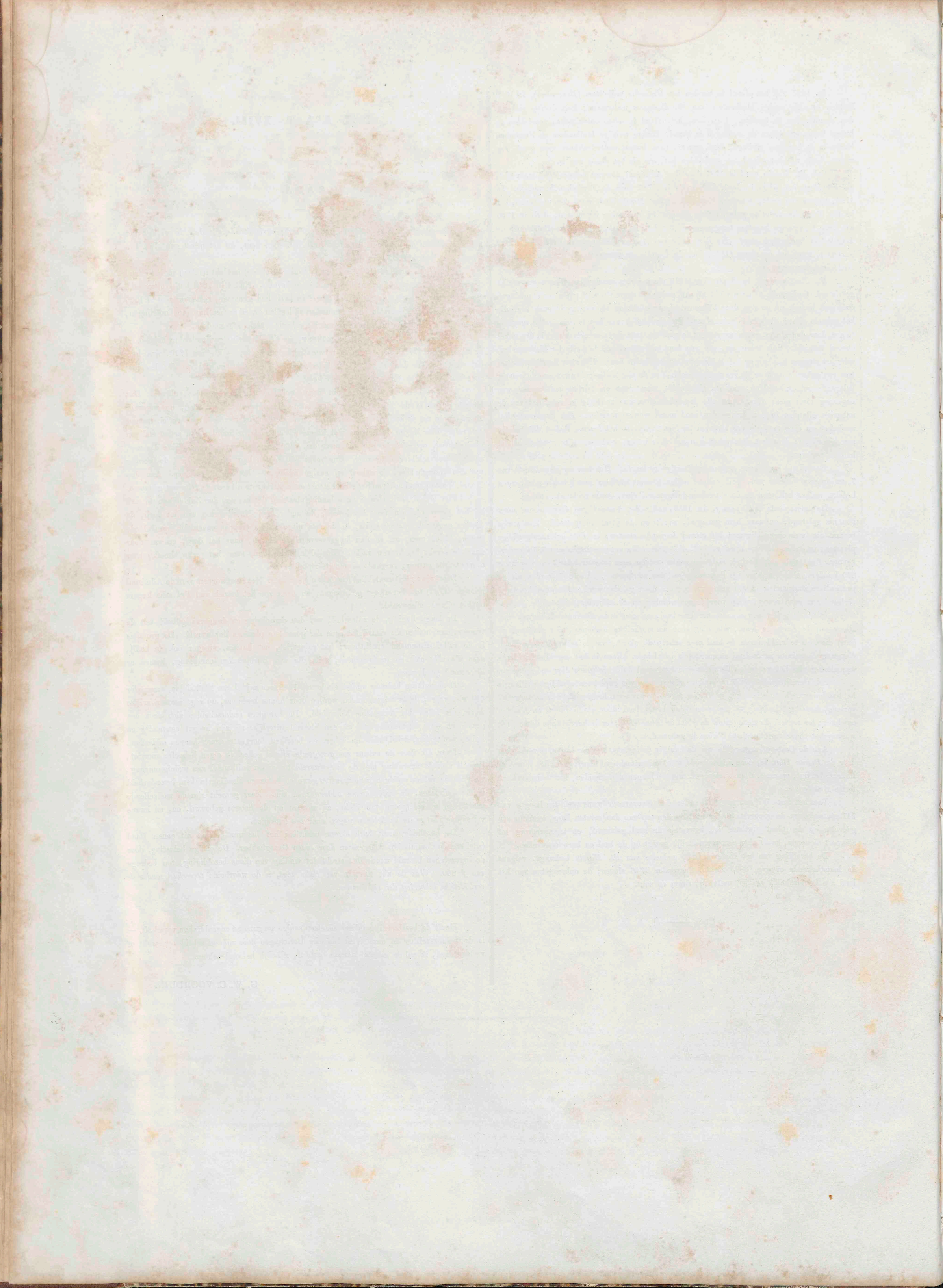
De bevolking bedroeg op het einde van 1858, een aantal van 1823 zielen, waaronder 686 niet vrijen; de laatstgenoemden worden door hunne meesters, op regt aartsvaderlijke wijze, als leden des huisgezins behandeld. De bewoners onderscheiden zich door een gezond en sterk ligchaamsgestel en een blozend uiterlijk; zij zijn hoogst eenvoudige en kuisch van zeden, arbeidzaam en sober, en bereiken doorgaans eenen hoogen ouderdom.

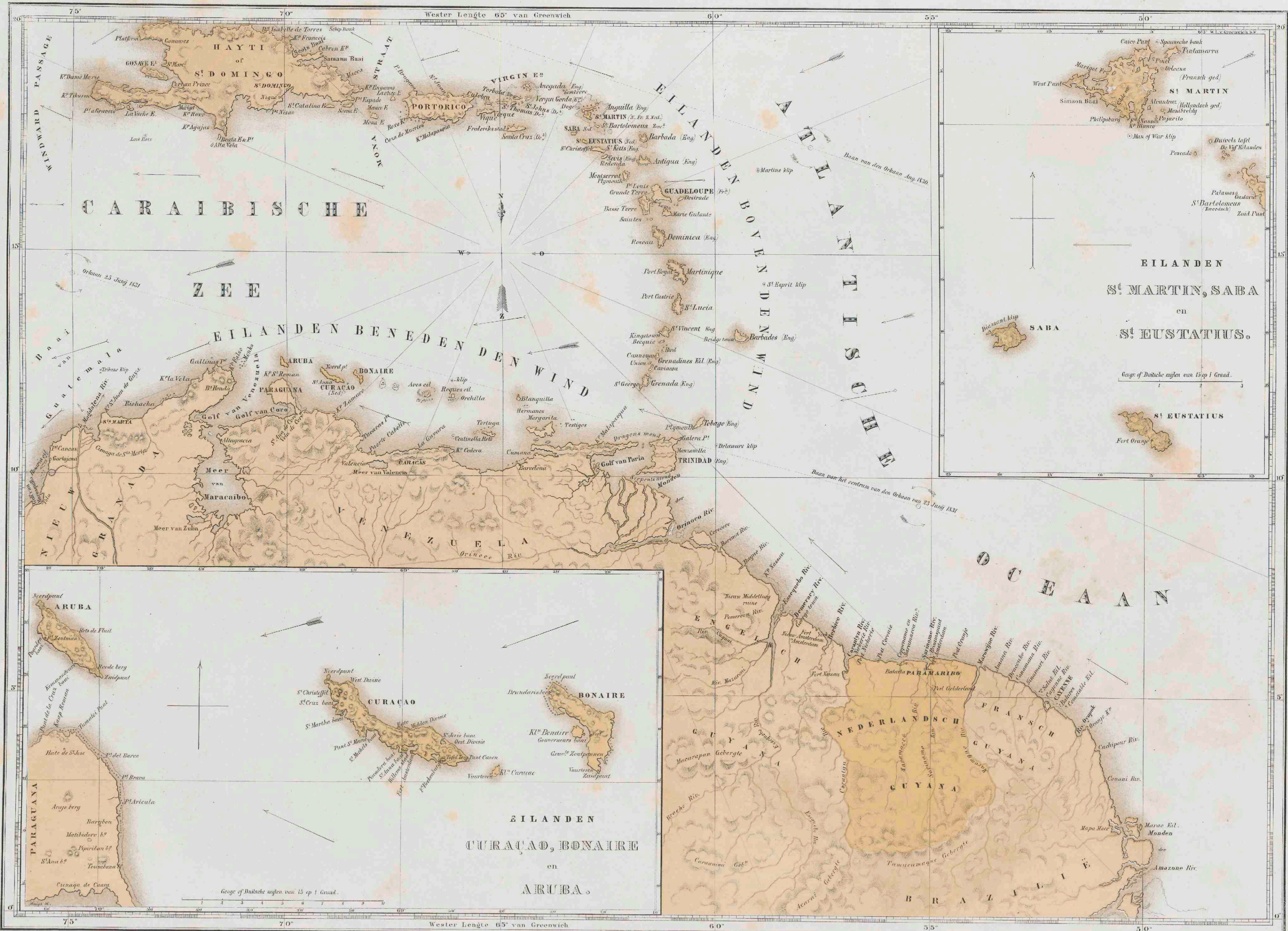
Daar dit door de natuur zoo gezegende eiland geheel in eigen behoefte voorziet, bepaalt zich de aanraking met de buitenwereld tot eenen ruilhandel van weinig omvang, waarvan de suiker en de door de vrouwen geweven katoenen kleedingstukken, inzonderheid de handschoenen, de voornaamste onderwerpen zijn. Zeer gezocht zijn de snelzeilende vaartuigen en roeiboeten van *Saba*; zij worden op de hoogte gebouwd, en, na hunne voltooiing, langs de beschreven wegen naar zee gedragen.

De bevolking heeft hare eigene usantiën; het bestuur bestaat uit eenen Raad (adviserende Commissie), voorgezeten door eenen Gezaghebber. De eenige belasting, door de ingezetenen betaald wordende, strekt tot vinding van diens bezoldiging, ten bedrage van f 800. Wat de abt RAYNAL van *Saba* zegt, is de waarheid: *Overloed zonder de verleidelijke bekooring der rijkdommen.*

Heeft de beschouwing mijner schetsen eenige aangename oogenblikken verschafft, — is de belangstelling in onze West-Indische Bezittingen door mijnen arbeid opgewekt of verlevendigd, ik zal de moeite daaraan besteed, rijkelijk beloond achten.

G. W. C. VOORDUIN.

G. W. C. Voordijk del.

Uitgegeven door Frans Buisz & Zonen te Amsterdam

Stevens de Indusier Utrecht D. van Lakst.

GENERALE VERZAMELKAART DER NEDERLANDSCHE WESTINDISCHE BEZITTINGEN

WEST-INDIË.

G. W. C. Voerman del.

Jan. J. E. van Hoensbeek van Beest. Inv.

SURINAME.

PLANTAADGES JACTLUST EN SUZANNA'S DAAL.

Uitgegeven door Prins, Bult en Zonen te Amsterdam.

Staat- & Industrie Utrecht, D. van Lohman.

WEST-INDIË.

Generaal de laan.

Officierswoningen.

Font.

G. W. C. Vandenbark del.

Jhr. J. E. van Eensterck van Beest lith.

SURINAME.

GEZIGT OP HET FORT ZEELANDIA TE PARAMARIBO.

Verspreijde door Frans Balle van Looze Amsterdam.

Staatdr. te Industrie Bureau D. van Looze.

WEST-INDIE.

N. 2

Waterkant

Gouvernements-trap, aangelegd voor landhoeden

Tonhoof

Marine trap

Tamarinde-laan
Capitaal met tuinen

Gouvernements-luis

G. W. C. Voerkade. del.

Joh. J. Z. van Boonacker van Deen. lith.

SURINAME.

GOVERNEMENTS-HUIS EN PLEIN TE PARAMARIBO.

Ongeveer naar Trevis-Buffe en Toussaint-Amandon.

Gravé de l'auteur. (Recht D. van Leijster.)

WEST-INDIE.

Begin der Surinamestraat.
en Joesatilliegracht.

Breestraat

Bureu van de Lijde.
Pan met suiker.

Platte kraag aanlegplaats voor tembeeken.

De Waag.
Surinamesche Bankgebouw.

Kaizerstraat.

Kronink 211ste Straat.
Compagnie met Indiaman.

Oranjestraat.

Van J. E. van Eerselkerck van Boest lokaal.

A.W. C. Verdun del.

SURINAME.

GEZIGT OP DE WATERKANT EN REEDE VAN PARAMARIBO

Uitgegeven door Frans Balle en Zonen te Amsterdam.

Bronck de Indische, Utrecht, D. van Lothorst.

WEST-INDIË.
SURINAME

G. W. G. Verdun, del.

J. H. E. van Hemelrecht van Beest, lith.

POST GELDERLAND EN JODEN SAVANNAH.

[RIVIER ZIJDE]

Ingefoerd door Frans Buis en Zonen Amsterdam.

Steener de Industrie, D. van Lakhorst.

WEST-INDIË.
SURINAME

G. W. C. Voorduin del.

J. F. J. E. van Esenbroek van Beest Hk.

JODEN SAVANNAH.

GEZICHT OP DE SYNAGOGE EN KERKHOF VAN DE ZIJDE VAN HET MILITAIR CORDONPAD GEZIEN.

Uitgegeven door de Koninklijke Bibliotheek te Amsterdam.

Essend. de Indische Uitsicht D van Lokhorst.

WEST INDIE.

W. O. Woodcut. del.

J. B. van Haerlem van Boer. scul.

SURINAME.

EEN ARCWAKKA INDIANENKAMP.

Uitgegeven door Frans Ruffin en Zoon te Amsterdam.

Geslacht de Industrie Drukkerij van Lohman.

WEST-INDIË.

J. W. C. Voornbeek, del.

Jhr. J. B. van Harnsacker van Beest, lith.

SURINAME.

EEN PLANTAADGE SLAVENZAMP.

Uitgegeven door Frans Buisson & Zoon te Amsterdam.

Streek- & Levenskrijg te Utrecht, L. van Leijden.

WEST-INDIË.

G. W. C. Verelst del.

J. J. van Bommel sculp. v. B. van L.

HET INKOMEN DER HAVEN VAN CURAÇAO.

Uitgegeven door Frans Balf & Zonen te Amsterdam.

Staat der Republiek der Nederlanden.

WEST-INDIË.

N° 10.

G. W. C. Verduyn del.

Jhr. J. J. van Heeckeren van Boest, lith.

CURAÇAO.

WAAIGAT EN STADSWAL.

Uitgegeven door Frans Duffé & Zonen te Amsterdam.

Staat der Industrie Utrecht, D. van Lotharst.

WEST-INDIË.

R. 1

Belvedere

Werk van den H. van der Meulen.

Fort Nassau

A. W. O. Voorduin del.

Ther. J. E. van Hammeke van Beest lith.

CURAÇAO.

LEGPLAATS DER OORLOGSCHEPEN IN DE HAVEN.

Uitgegeven door Pieter Buijs & Zonen te Amsterdam.

Geendr. te Industrie Utrecht. D. van der Horst.

WEST-INDIË.

N°12

G. W. C. Voordina del.

Jhr. J. E. van Esdenroek van Beest lith.

CURAÇAO.

HET FORT NASSAU EN EEN GEDEELTE VAN HET SCHOTTEGAT.

Uitgegeven door P. van der Burgh & Zonen te Amsterdam.

Staatsh. & Industrie Utrecht. D. van Lotharst.

WEST-INDIË.

N°. 13.

Fort Beukenburg

G. W. C. Verbeek del.

Jan J. E. van Hamsterck van Boent. lith.

CURAÇAO.

CARACCAS-BAAI.

Uitgegeven door Frans Ruffin & Zonen te Amsterdam.

Steender de Eshavens Utrecht. D. van Lelouch.

WEST-INDIË.

R. W. C. Van Rethel del.

Jhr. J. E. van Hemelaar van Beest. lith.

CURAÇAO.

GROT VAN HATO.

Uitgegeven door Frans Baltha Zwaan te Amsterdam.

Steendrukkerij van Leekhorst.

WEST-INDIË

H. 13

G. W. C. Voorduin del.

J. F. J. E. van Hemmerik van Boest lith.

BONAIRE.

Ontgegeven door Frans Juffa & Zoon te Amsterdam.

Verkoop te Utrecht bij D. van Lokeren.

WEST-INDIË.

3410.

N. W. G. Voorduin, del.

J. J. E. van Haerlem, sculp.

S. EUSTATIUS.

GEZIGT OP HET FORT ORANJE, DE KRATER, GENOMEN VAN DE PASTORIJ.

Uitgegeven door Th. J. van der Meer te Amsterdam.

Staat der Indische en Nieuw-Nederlandsche Oorlog.

WEST-INDIË.

N° 17.

G. W. C. Voorduin del.

Jhr. J. E. van Hemskerk van Best lith.

ST. MARTIN.

[Holl. Ges.]

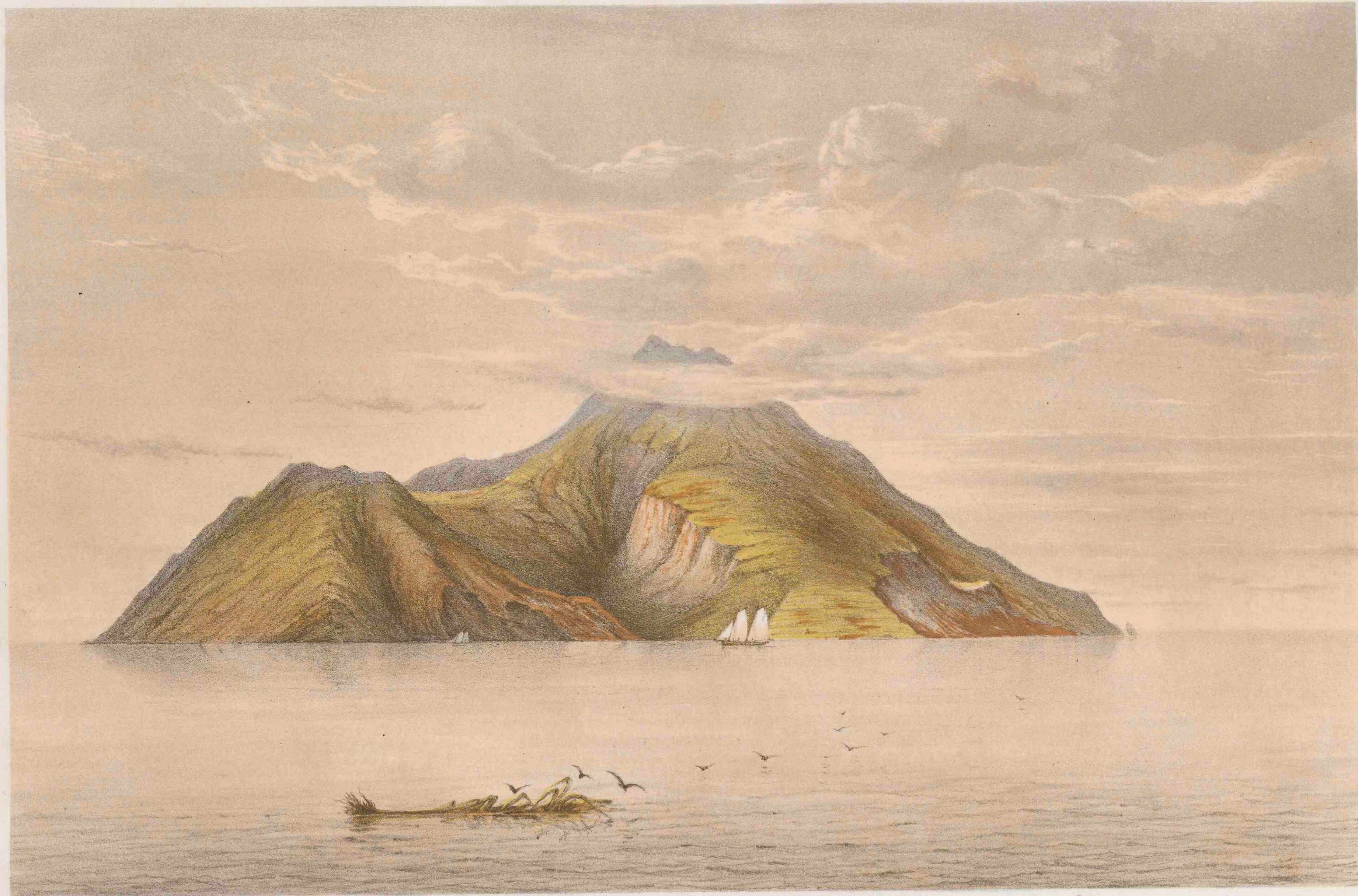
BAAI EN STAD.

Uitgegeven door Frans Haffé & Zonen te Amsterdam

Staat der Industrie Utrecht, H. van Leekeren.

WEST-INDIË.

N° 16.

C. W. C. Voorduin del.

J. J. E. van Heersterck van Zoest, fecit.

SABA.

OP 2 MIJLEN AFSTAND IN HET WESTEN.

Uitgegeven door Frans Balth & Zonen te Amsterdam.

Steen der Industrie Utrecht D. van Lohse fecit.

